LUONTOSELVITYS

YLLÄKSEN OSAYLEISKAAVAN UUDISTAMINEN

20603018

8.9.2021, päivitetty 18.4.2023

SWECO INFRA & RAIL OY
OULU ja TURKU

Sweco Infra & Rail Oy

www.sweco.fi
etunimi.sukunimi@sweco.fi
puh. 0207 393 000

Y-tunnus 2998506-9

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO ... 3

2 AINEISTO JA MENETELMÄT ... 4

3 MAA- JA KALLIOPERÄ SEKÄ TOPOGRAFIA ... 5

4 PINTA- JA POHJAVEDET ... 10

4.1 PINTAVEDET ... 10
4.2 POHJAVEDET ... 12

5 KASVILLISUUS ... 16

5.1 METSÄT ... 16
5.2 SUOT JA SOISTUMAT ... 21
5.3 KULTTUURIYMPÄRISTÖT ... 23

6 LINNUSTO ... 24

6.1 LAJISTO ... 24
6.2 LINNUSTOLLISESTI HUOMIONARVOISET ALUEET JA KOHTEET ... 25

7 LUONTODIREKTIIVIN LIITTEEN IV LAJIT ... 27

7.1 SAUKKO ... 28
7.2 JÄTTISUKELTAJA ... 29

8 MUU ELÄIMISTÖ ... 30

9 LUONTOARVOT ... 31

9.1 NATURA- JA SUOJELUALUEET SEKÄ MUUT ARVOKKAAT KOHTEET ... 31
Pallas-Yllästunturin kansallispuisto ... 32
Natura-alue Ylläs-Aakenus FI1300618 ... 33
Natura-alue Tornionjoen-Muonionjoen vesistö FI1301912 ... 34
Natura-alue Niesaselkä FI1300706 ... 37
Luonnonsuojelualueet ... 37
Arvokkaat lintualueet ... 37
Arvokkaat geologiset muodostumat ... 37
9.2 ARVOKKAAT LUONTOKOHTEET ... 38
Kaava-alueen luontoarvot, liite 1 ... 39
Rakentamiseen osoitettujen alueiden luontoarvot, liite 2 ... 40
9.3 HUOMIOITAVA LAJISTO ... 42
9.3.1 Uhanalainen ja muu arvokas lajisto ... 42

10 YHTEENVETO JA SUOSITUKSET ... 45

11 LÄHTEET ... 46

LIITE 1 Kaava-alueen luontoarvot

1 JOHDANTO

Ylläksen osayleiskaavan päivitys laaditaan maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 42 §:n mukaiseksi oikeusvaikutteiseksi yleiskaavaksi korvaamaan alueella voimassa olevan osayleiskaava. Kaavaan on laadittu luontoselvitys kesällä 2021. Luontoselvityksessä kuvataan käytetyt menetelmät, esitellään alueen luonnon yleispiirteet, arvokkaat luontokohteet ja lajisto sekä annetaan suositukset luontoarvojen huomioimiseksi kaavoituksessa.

Alueelta on laadittu luontoselvitys osayleiskaavaa (Ylläksen osayleiskaavan muutos, tavoitevuosi 2025, 9.1.2008) varten vuonna 2006 (Pöyry Finland Oy 2007). Tätä luontoselvitystä on käytetty nyt laaditun selvityksen tausta-aineistona. Lisäksi selvitykseen on koottu olemassa oleva tieto alueen luontoarvoista eri lähteistä, kuten Ympristöhallinnon, Luonnonvarakeskuksen ja Metsäkeskuksen tietokannoista. Luontoselvityksen maastokäynnit heinäkuussa 2021 painottuivat kaavassa rakentamiseen osoitetuille alueille.

Luontoselvityksen maastotöineen on tehnyt FM biologi Aija Degerman Sweco Infra & Rail Oy:sta. Linnustoa ja muuta eläimistöä koskevan olemassaolevan tiedon anlysoinnin on tehnyt Pinja Mäkinen Sweco Infra & Rail Oy:sta.

Luontoselvitystä (luonnos 8.9.2021) on täydennetty 18.4.2023 Lapin ELY-keskuksen 8.11.2021 kaavan valmisteluaineistosta antaman lausunnon (LAPELY/4896/2020) mukaan. Raporttiin on lisätty kuvaukset Natura- ja suojelualueista.

Kaava-alueen rajaus on esitetty seuraavassa kuvassa (Kuva 1).

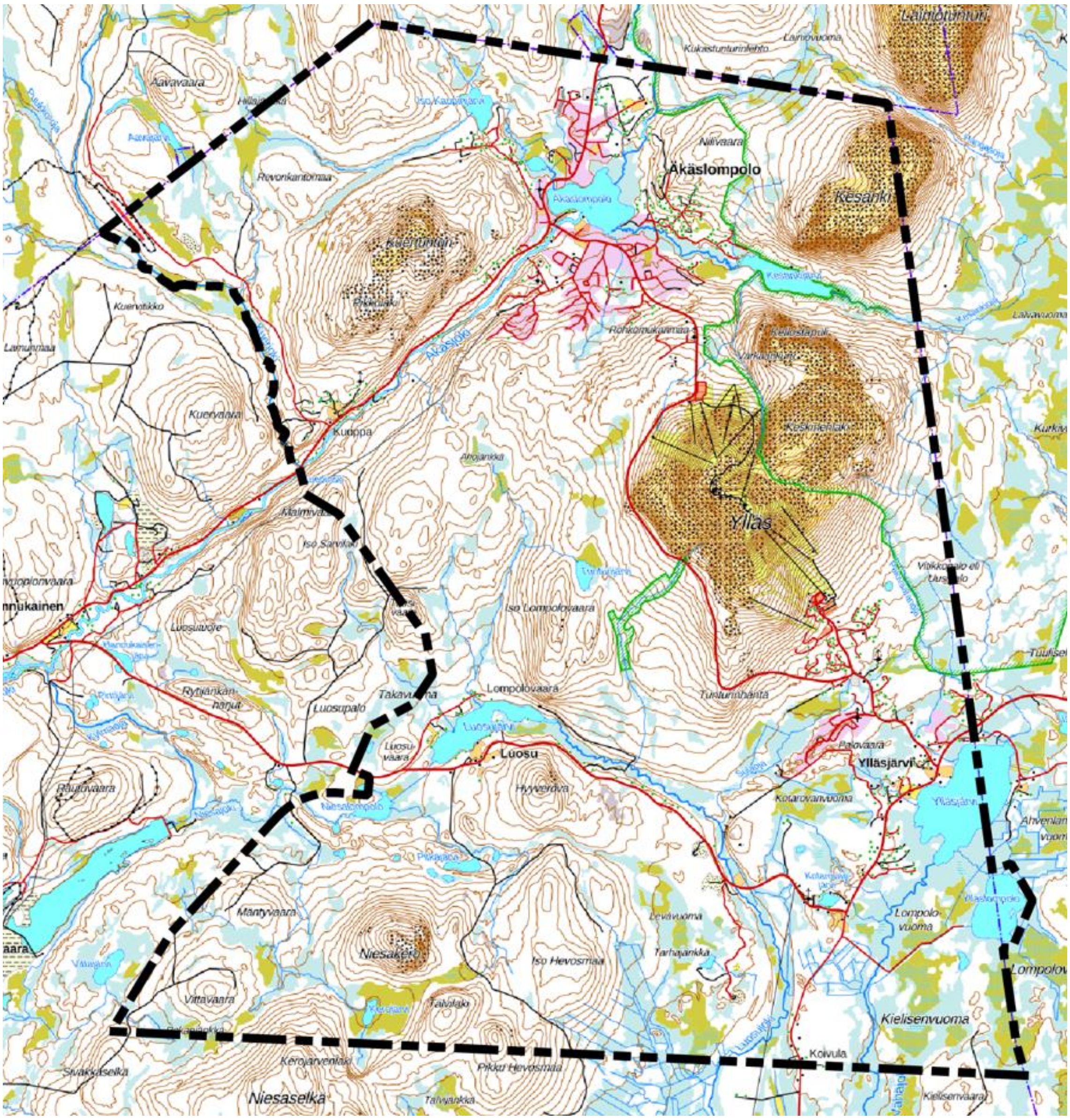

Kuva 1. Selvitysalueen sijainti ja rajaus.

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

Luontoselvityksessä on kartoitettu luonnonsuojelulain (29 §) suojellut luontotyypit, metsälain (10 §) erityisen tärkeät elinympäristöt ja vesilain (11 §) luontotyypit sekä uhanalaiset luontotyypit (Kontula ja Raunio 2018) ja muut luontoarvojensa puolesta huomioitavat kohteet. Uhanalaisen (Hyvärinen ym. 2019), luontodirektiivin mukaisen sekä muun huomionarvoisen lajiston esiintyminen on selvitetty olemassa olevan tiedon ja maastokartoitusten perusteella.

Maastokartoitukset painottuivat kasvillisuuteen ja luontotyyppeihin, erillisiä linnuston tai muun eläimistön selvityksiä ei tässä yhteydessä ole tehty.

Luontoselvitysten lähtötietoina on käytetty peruskarttoja, ilmakuvia, Ympäristöhallinnon tietokantoja (Karpalo-karttapalvelu), Lajitietokeskuksen Laji.fi -tietokannan tietoja, Metsäntutkimuslaitoksen valtakunnan metsien inventoinnin kartta-aineistoja ja tärkeiden lintualueiden (IBA, FINIBA, MAALI) rajauksia (BirdLife, 2020). Lajitietokeskuksen Laji.fi-tietokannan tietopyyntö tehtiin 19.11.2020 (tiedot saatu 18.12.2020). Tiedot sisältävät Laji.fi-tietokannan tiedot osayleiskaavan suunnittelualueelta ja vähintään kaksi kilometriä sen ulkopuolelta kaikista eliöryhmistä (yhteensä yli 25 000 havaintoa 15 eri tietokannasta, sisältäen mm. LajiGIS-tietokannan lajin seurantakohteet, rengastus- ja löytörekisterin, maalintujen linjalaskennat sekä vakiolinjoilla että ei-vakiolinjoilla. Suojelunarvoisten petolintujen pesäpaikkojen osalta käytettiin Laji.fi:n päivitettyä (tietopyyntö 23.6.2021) aineistoa 10 km säteeltä kaava-alueesta. Lähtötietoina käytettiin myös Metsähallituksen hallinnoimia tiettyjen uhanalaisten ja muuten huomionarvoisten lintulajien tunnettujen pesimäpaikkojen tietoja 10 km säteellä osayleiskaava-alueesta, sekä naalin esiintymistietoja 1 km säteellä suunnittelualueesta (tietopyyntö 12.3.2020, tiedot saatu 25. ja 27.5.2021 (Siivonen, 2021)).

Selvityksen lähtötietoja ovat myös mm. Ylläksen yleiskaavan luontoselvitys vuodelta 2007 (Pöyry), Pallas-Yllästunturin hoito- ja käyttösuunnitelma 2008, Suomen tärkeät lintualueet FINIBA (Leivo ym, 2002) ja Lapin maakunnallisesti tärkeät lintualueet (Isomursu ym, 2016) sekä muut selvitykset ja raportit. Käytetyt lähtötiedot on lueteltu selvityksen lopussa.

Kasvillisuus- ja luontotyyppikartoitukset on tehty maastokartoituksina 12.-15.2021. Maastokäynnit painottuvat Äkäslompolon ja Ylläksen alueelle osayleiskaava-alueen pohjoisosiin, jonne kaavassa on osoitettu alueita rakentamiselle. Maastokartoitukset kohdistetiin esitietojen perusteella alueille, joilla arvioitiin olevan erityisiä luonnon kannalta merkittäviä kohteita ja/tai arvokasta lajistoa. Arvokkaat luontokohteet ja lajiesiintymät on rajattu kartalle lähtötietojen ja maastokäynnin perusteella.

3 MAA- JA KALLIOPERÄ SEKÄ TOPOGRAFIA

Kallioperältään Yllästunturin alue kuuluu Keski-Lapin liuskealueelle, jolle on ominaista useassa vaiheessa kerrostuneet sedimentit ja tulivuoren purkaustuotteet, eli vulkaniitit (Johansson ym. 2003). Kaava-alueen kallioperä koostuu kvartsiiteista, konglomeraateista ja kiilleliuskeista. Ylläksen alueen tuntureiden pääkivilaji on kvartsiitti, joka on hyvin eroosiota kestävä ja hitaasti rapautuva kivilaji. Kallioperä on siirrosten ja murtumien rikkomaa. Murtumien kohdat ovat nykyisin laaksoina, joiden pohjalla virtaavat joet. Äkäsjoen laakso on vanha murroslaakso (Johansson ym. 2003).

Jää vetäytyi jääkauden jälkeen Ylläksen alueelta noin 10 100 vuotta sitten (Johansson ym. 2003). Tuntureiden välisiin ruhjeisiin ja siirroksiin on muodostunut paikoin syviä uomia eroosiolle herkempien kivilajien kuluessa jäätikön ja virtaavan veden vaikutuksesta. Tällaisia lieveuomastoja on mm. Yllästunturin luoteis- ja eteläosissa. Tuntureiden rinteille on syntynyt erikokoisia kuruja jäätikön ja myöhemmin lumen sulamisvesien ja pakkasrapautumisen myötä.

(Johansson ym. 2003) Uomien syvyys ja niiden välinen etäisyys kasvavat alaspäin rinteellä, mikä kuvastaa niissä virranneen sulamisveden määrän kasvua sekä jäätikön reunan sulamisen voimistumista (Kuusisto 2003).

Ylläksen huippua ja ja ylärinteitä peittää teräväreunaisista kivistä koostuva rakka. Rakka syntyy mekaanisen rapautumisen tuloksena lämpötilan vaihdellessa.

Ylläksen alueen maaperä on melko karua ja niukkaravinteista. Maalajeista yleisin on moreeni, joka on synnyltään pohjamoreenia ja ainekseltaan hiekkamoreenia. Moreeniaines on melko kulunutta, joka näkyy kivien pyöristyneisyytenä. Paikoin moreenista on muodostunut useiden kilometrien laajuisia kumpumoreenikenttiä. Ylläksen laella esiintyy routimisen seurauksena moreenin kivistä syntyneitä kuviomaita. Maaston painanteissa moreenia peittää myöhemmin kerrostuneet eloperäiset kerrostumat sekä hienorakeiset joki- ja jääjärvikerrostumat. Luosujärven eteläpuolelta Ylläsjärven luoteispuolelle kulkee lähes yhtenäinen länsi-itäsuuntainen moreenipeitteinen sora- ja hiekkamuodostuma. Soraa ja hiekkaa esiintyy harju- ja deltakerrostumien alueella. Äkäslompolon – Äkäsjoen seudulla on hiekkamaata ja karkeaa hietaa jokilaaksossa. Laajempia sora-alueita on Ylläsjärven luoteispuolella ja kaava-alueen kaakkois-/eteläosassa sekä Hannukaisen suunnalla kaava alueen Riipisenharjut – Keroharjut alueelle ulottuen. Äkäslompolonjärven ympärillä esiintyy hienorakeisia aikoinaan jääjärven pohjaan syntyneitä kerrostumia, jotka ovat ainekseltaan hienoa hietaa. Turvekerrostumat sijaitsevat tunturien lomiin jäävillä alavilla alueilla. Kaava-alueen etelä- ja kaakkoisosan alavimmilla suomailla maaperä on saraturvetta. Tunturien alarinteillä on paikoitellen jyrkästi viettäviä rinnesoita, joiden turvekerrostumat ovat ohuita, harvoin yli 1 m. Tunturien ja vaarojen lakialueilla on laajoja rakkakivikoita ja kalliomaata. (Johansson ym. 2003)

Kaava-alueen kallioperä on esitetty kuvassa 2 ja maaperä kuvassa 3.

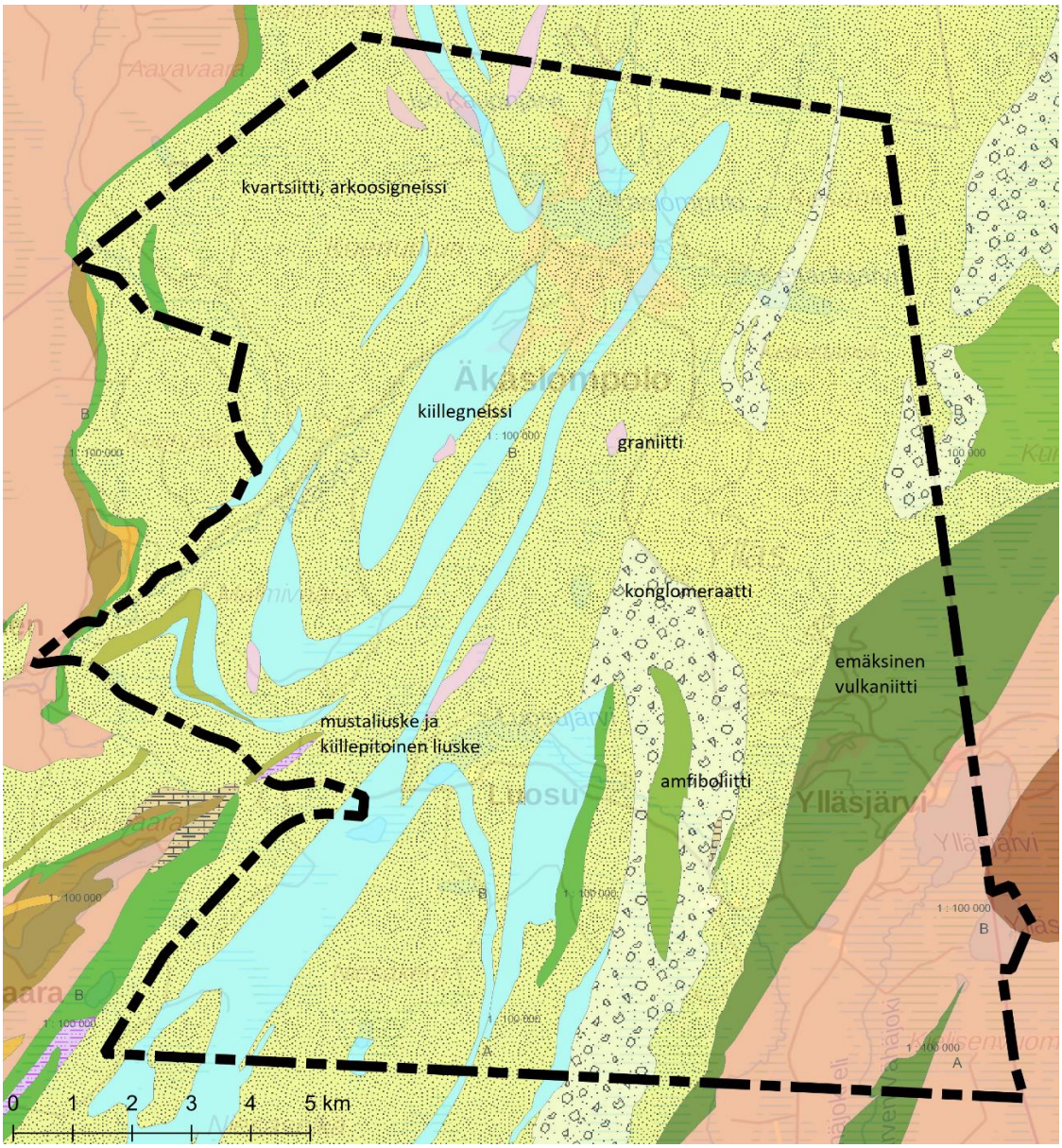

Kuva 2. Kaava-alueen kallioperä (GTK).

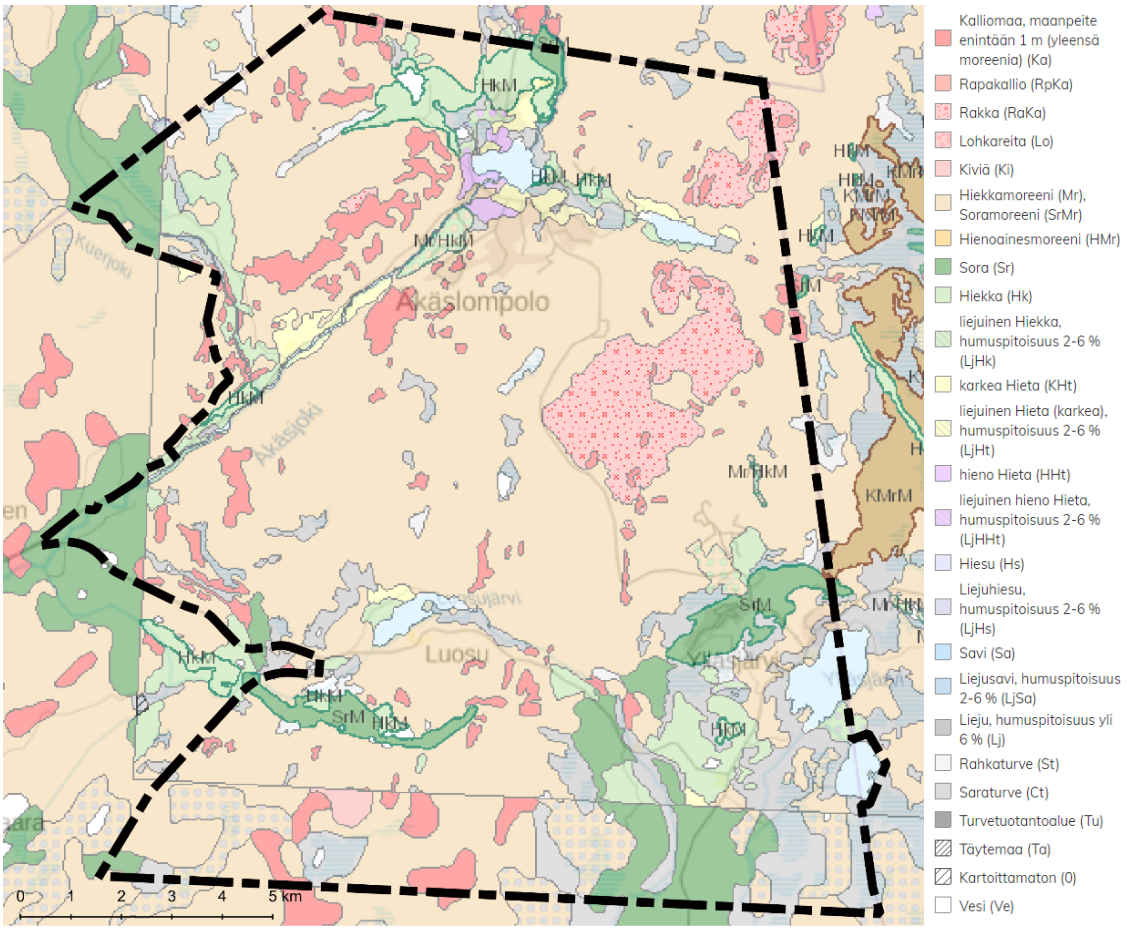

Kuva 3. Kaava-alueen maaperä (GTK).

Kaava-alue on maastonmuodoiltaan vaihtelevaa. Alue sijaitsee Kolarin kunnan koillis- ja itäosassa sijaitsevalla nk. Ylläsjaksolla, jonka korkein tunturi on Yllästunturi. Yllästunturin alue on pohjois-eteläsuuntaisen lähes 100 km pitkän Ounasselän tunturijonon eteläinen pääte. Äkäsjokilaakso, jonka järvimäinen laajentuma Äkäslompolo on, myötäilee Ounasselkää Ylläksen pohjois- ja länsipuolella. Tunturin eteläpuolella on Luosujoen-Ylläsjoen-Ylläsjärven laaksoalue.

Yllästunturin huippu on 718 m mpy korkeudessa (Johansson ym. 2013). Tuntureita ympäröivät tasangot ovat korkeustasolla 200 m mpy. Ylläsjärven alueella kaava-alueen kaakkoisosassa maasto on alavaa. Ylläsjärven vedenpinnan korkeus on 192 m mpy. Varjostettu korkeusmalli on esitetty kuvassa 4 ja korkeusmalli alueesta kuvassa 5.

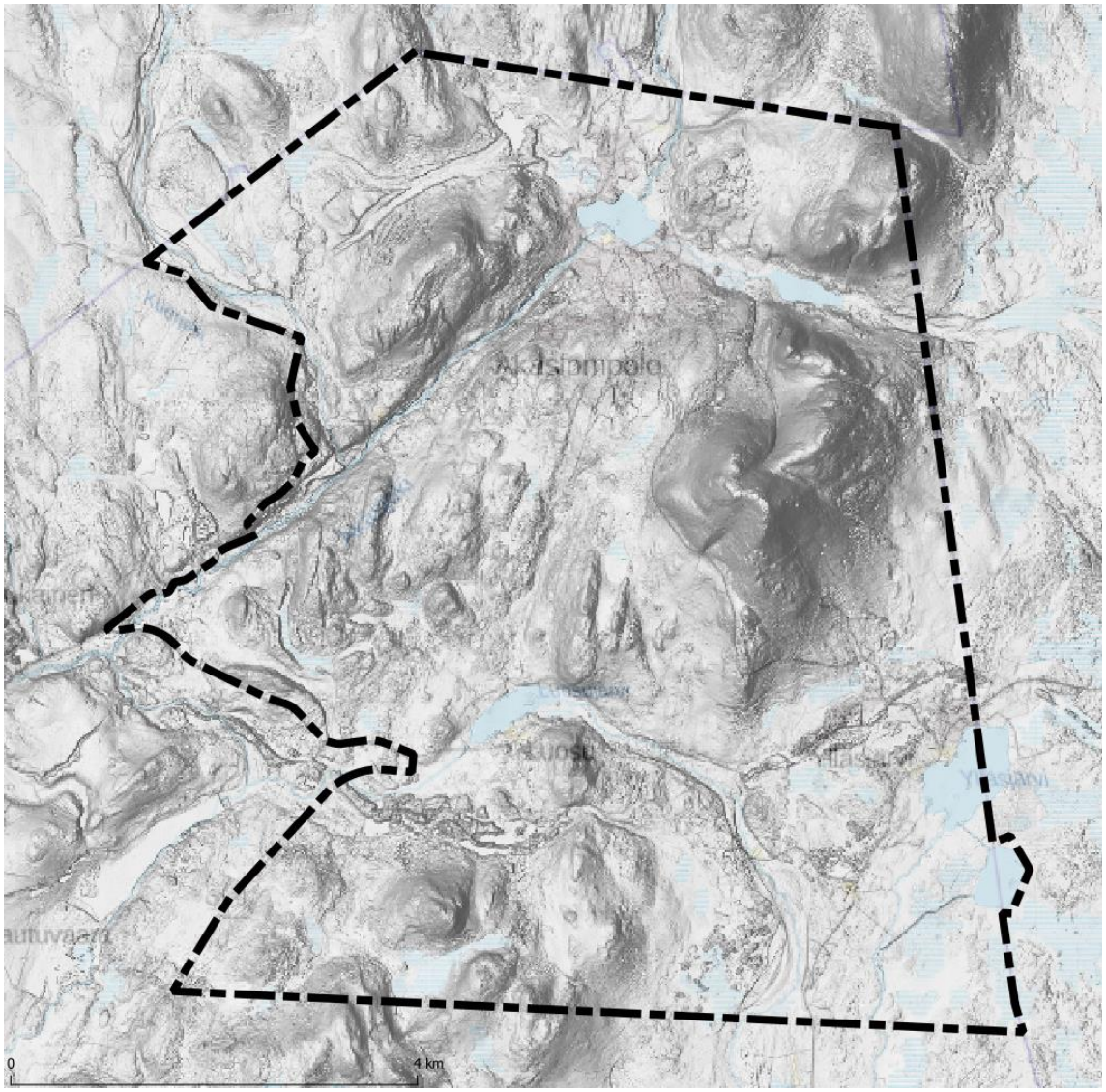

Kuva 4. *Varjostettu korkeusmalli Maankamara-karttapalvelusta, GTK.*

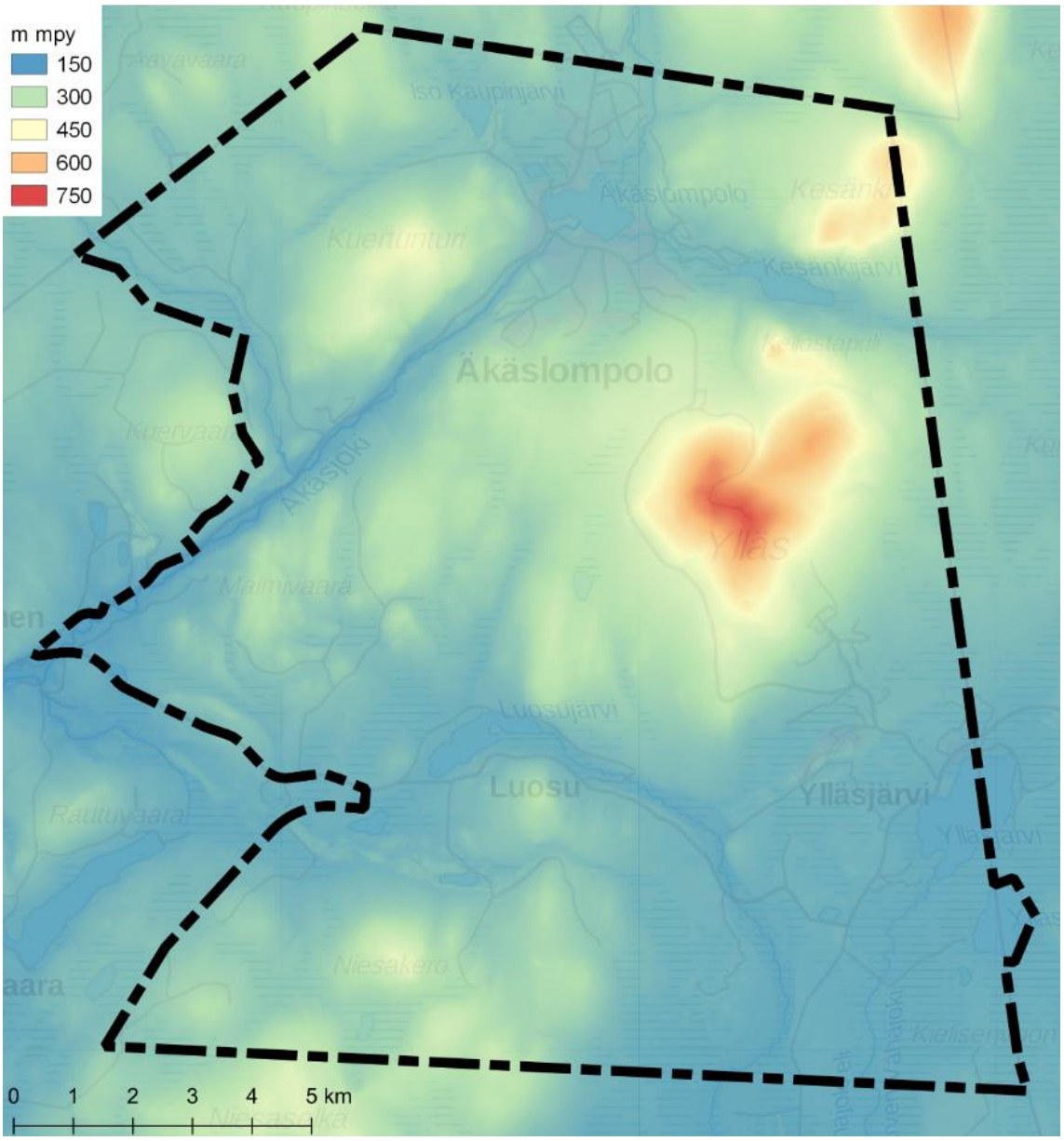

Kuva 5. Kaava-alueen korkeusmalli. *(Pohjakartta ja korkeusmalli 2 m Maanmittauslaitos 2020)*

4 PINTA- JA POHJAVEDET

4.1 Pintavedet

Ylläksen osayleiskaava-alueella on useita järviä ja jokia, joista suurimmat ovat Äkäslompolo, Ylläsjärvi, Ylläslompolo, Luosujärvi ja Äkäsjoki.

Äkäsjoki saa alkunsa Äkäsjärvestä. Joki laskee Äkäslompolon järveen ja siitä edelleen Muonionjokeen. Pituutta joella on noin 46 km. Äkäsjoen ekologinen tila on erinomainen (Vesikartta, vesien tila). Siihen laskevien Valkeajoen ja Kuerjoen ekologinen tila on hyvä. Äkäslompolon järven pinta-ala on kartalta mitattuna noin 78,6 ha. Järven ekologinen tila on hyvä (Vesikartta, vesien tila).

Kuva 6. Äkäsjoki Vanhanmyllynsuvannon kohdalta kuvattuna.

Äkäslompolon itäpuolella on kooltaan noin 50,4 ha kokoinen Kesänkijärvi, josta laskee Kesänkijoki Äkäslompoloon. Mutkittelevan suorantaisen joen pituus on noin 2,8 km. Kesänkijärveen laskee kaava-alueen itäpuolelta Lalvajärvestä ja Lalvavuoman soilta alkunsa saava Kesänkioja. Ojaan laskee useita lähdepuroja. Kesänkijärveen laskee Ylläksen suunnasta tunturipuroista alkava Varkaanoja Varkaankurun pohjalla. Järven pohjoispuolella järveen laskee nimetön puro pohjoispuolen rinteiltä. Kesänkijokeen laskee useita lähteistä, soilta ja rinteiltä alkunsa saavia puroja.

Yllästunturin kaakkoispuolella on noin 192 ha kokoinen Ylläsjärvi. Ylläsjärven ekologinen tila on tyydyttävä (Vesikartta, vesien tila). Järveen laskee useita tunturipuroista tai soilta alkunsa saavia puroja. Ylinenoja laskee järveen koillisosassa ja Torpanoja luoteispuolella. Ylläsjärven kaakkoispuolella on suorantainen Ylläslompolo, josta laskee kapea Ruonanoja Ylläsjärveen. Järvestä laskee Vähäjoki eli Ylläsjärven Vähäjoki edelleen Ylläsjokeen. Vähäjoen pituus on noin 7,5 km. Ylläsjärven lounaispuolella on pieni Kotarovanjärvi, kooltaan 4,7 ha. Ylläslompolon ekologinen tila on hyvä, samoin kuin Ylläsjoen (Vesikartta, vesien tila). Ylläslompolon eteläpuolella on kaksi pientä suolampea; Lompolonpääjärvi, joka on kooltaan 2,75 ha ja Limpukkajärvi, jonka pinta-ala on 0,29 ha.

Kaava-alueen keskiosassa on Luosujärvi. Järvi on kooltaan noin 69,7 ha. Pohjoispuolella siihen laskee Kentänsuoman soilta alkunsa saava Kentänoja ja Tunturijärvestä, soilta ja lähteistä alkunsa saava Tunturioja. Iso Lompolovaaran pohjoispuolella sijaitsevan Tunturijärven pinta- ala on noin 9,1 ha. Luosujärvestä laskee Luosujoki edelleen Ylläsjokeen. Luosujärven ja Luosujoen ekologinen tila on hyvä (Vesikartta, vesien tila). Luosujoen länsipuollella Levävuoman suon itäpuolella on Simppujärvi, kooltaan noin 2 ha.

Niesalompolo on kaava-alueen länsiosassa sijaitseva kooltaan noin 14 ha kokoinen järvi. Siihen ovat ojin yhteydessä pienet suolammet Sakastinpäällysjärvi ja Sakasti. Niesalompolo laskee puroja myöten Niesajokeen ja siitä edelleen Kylmäojan kautta Äkäsjokeen kaava-alueen ulkopuolella. Niesalompoloon laskee Pikkujärvestä alkunsa saava Pikkujärvenoja, jolla on pituutta noin 2,5 km.

Pitkäjärvi on kooltaan noin 8,2 ha. Se sijaitsee em. Pikkujärven lounaispuolella. Järvestä laskee laskupuro Pikkujärvenojaan. Pitkäjärven eteläpuolella on kolme nimetöntä suorantaista lampea ja niiden länsipuolella Haapalantto. Lammet ovat kooltaan noin 1 ha suuruisia. Keskimmäiseen lampeen laskee puro Niesakerolta etelän suunnasta.

Kaava-alueen lounaiskulmassa on suorantainen Kerojärvi, josta laskee Kerojoki edelleen Niesajokeen. Joki on nimestään huolimatta uomaltaan kapea puro. Pituutta sillä on noin 5 km. Kerojoen itäpuolella Niesalompolosta lounaaseen on kaksi lampea; Niesasaivo ja Kaakkurilantto. Kaava-alueen lounaisosassa laskee lähdepuroja luoteeseen Vittajärveen kaava-alueen ulkopuolella.

Edellä mainittujen lisäksi kaava-alueella on lukuisia tuntureilta laskevia nimettömiä puroja.

4.2 Pohjavedet

Parhaat pohjavesiesiintymät ovat hiekka- ja soramuodostumissa, joiden maaperä on hyvin vettä läpäisevää ja kerrostumien paksuus yleensä riittävä pohjaveden runsaalle varastoitumiselle (Johansson ym. 2003).

Kaava-alueella on 16 luokiteltua pohjavesialuetta. Näistä kuusi on vedenhankintaan tärkeitä pohjavesialueita (luokka I) ja loput vedenhankintaan soveltuvia pohjavesialueita (luokka II). Pohjavesialueet on esitetty taulukossa 1 ja kuvassa 6.

Taulukko 1. Luokitellut pohjavesialueet kaava-alueella.

Nimi	Tunnus	Luokka	Pinta-ala km2	Muodostumisalueen pinta-ala km2	Tila (määrä ja kemia)
Kaupinselkä	12273174	II	2,09	1,07	hyvä/hyvä
Revonkanto-oja	12273172	I	1,31	1,07	hyvä/hyvä
Kaupinjärvi	12273118	I	1,47	0,64	hyvä/hyvä

Murtokangas	12273501	II	1,23	1,05	hyvä/hyvä
Kukastunturinlehto	12273502	II	0,63	0,25	hyvä/hyvä
Äkäslompolo	12273104	I	1,61	0,25	hyvä/ei tietoa
Röhkömukanmaa	12273167	II	1,25	0,88	hyvä/hyvä
Kesänki	12273169	II	1,52	0,75	hyvä/hyvä
Kesänkijärvi	12273116	II	1,17	0,7	hyvä/hyvä
Keskinen laki	12273171	II	1,73	1,02	hyvä/hyvä
Tunturipalo	12273168	I	0,82	0,32	hyvä/hyvä
Tunturinhäntä	12273110	II	2,81	2,07	hyvä/hyvä
Palovaara	12273105	I	1,47	1,21	hyvä/hyvä
Niesajoki	12273119	II	1,48	0,55	hyvä/hyvä
Luosupalo	12273120	II	0,76	0,4	hyvä/hyvä
Pitkäjärvi	12273122	I	5,62	1,34	hyvä/hyvä

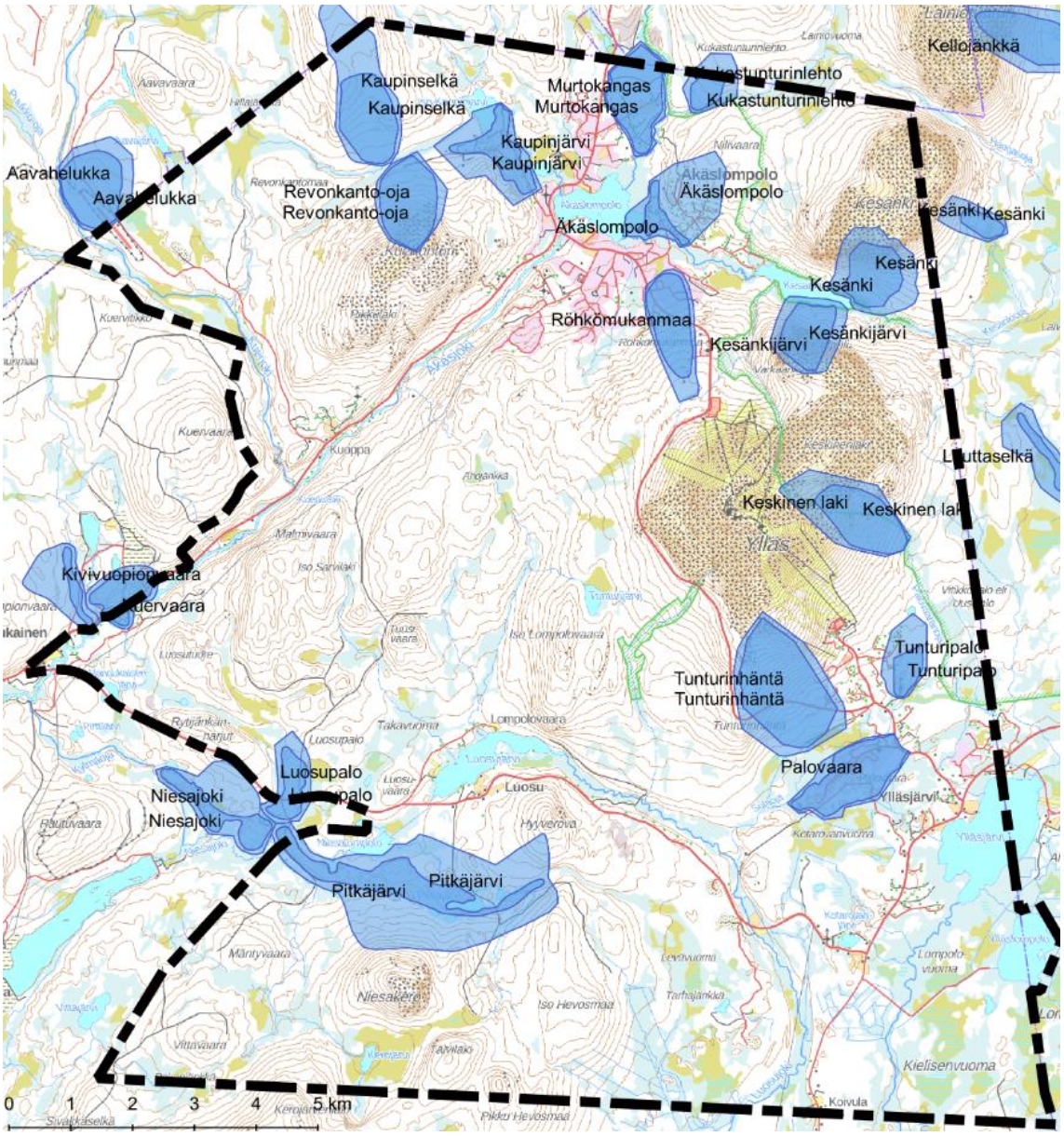

Kuva 7. Kaava-alueen luokitellut pohjavesialueet (Ympäristökarttapalvelu Karpalo 11.12.2020).

Alarinteillä ja soiden laitamilla on useita lähteitä. Vedenantoisuudeltaan suurimmat lähteet sijaitsevat tunturien rinteiden juurella (Johansson ym. 2003). Peruskarttaan merkittyjä lähteitä kaava-alueella on 31.

Kuva 8. Kuvassa on Kahvikeitaan taukopaikan lähellä Yllästunturin rinteessä oleva antoisuudeltaan runsas lähde, joka pysyy talvisinkin sulana. Pohjavesi virtaa kallioperässä olevasta hyvin vettä johtavasta ruhjeesta. Johansson ym. 2003 ovat maininneet Kahvikeitaan lähteen geologisena luontokohteena.

5 KASVILLISUUS

5.1 Metsät

Alue sijaitsee kasvimaantieteellisessä aluejaottelussa pohjoisboreaalisella Peräpohjolan metsäkasvillisuusvyöhykkeellä. Havumetsän raja vaihtelee rinteen suunnan, jyrkkyyden, kivikkoisuuden ja tykkyisyyden mukaan, ollen Ylläksen osayleiskaava-alueella noin 400 m mpy. Metsät ovat mäntyvaltaisia sekametsiä ja kuusta on alavimmilla mailla. Ylärinteillä on koivua ja lakialueilla puutonta rakkaa. Puro- ja jokilaaksoissa esiintyy rehevää lehtomaista kasvillisuutta. Kasvillisuus on pääpiirteissään karua johtuen kallioperän kivilajikoostumuksesta. Moreenin hienoainespitoisuus on paikoin alhainen. Lehtoja ja lehtomaisia metsiä esiintyy tunturien rinteillä ja laaksoissakin, missä maaperä on otollisempaa rehevämmän kasvillisuuden muodostumiselle. Kaava-alueen metsätyypit pääpiirteissään on esitetty kuvassa 9.

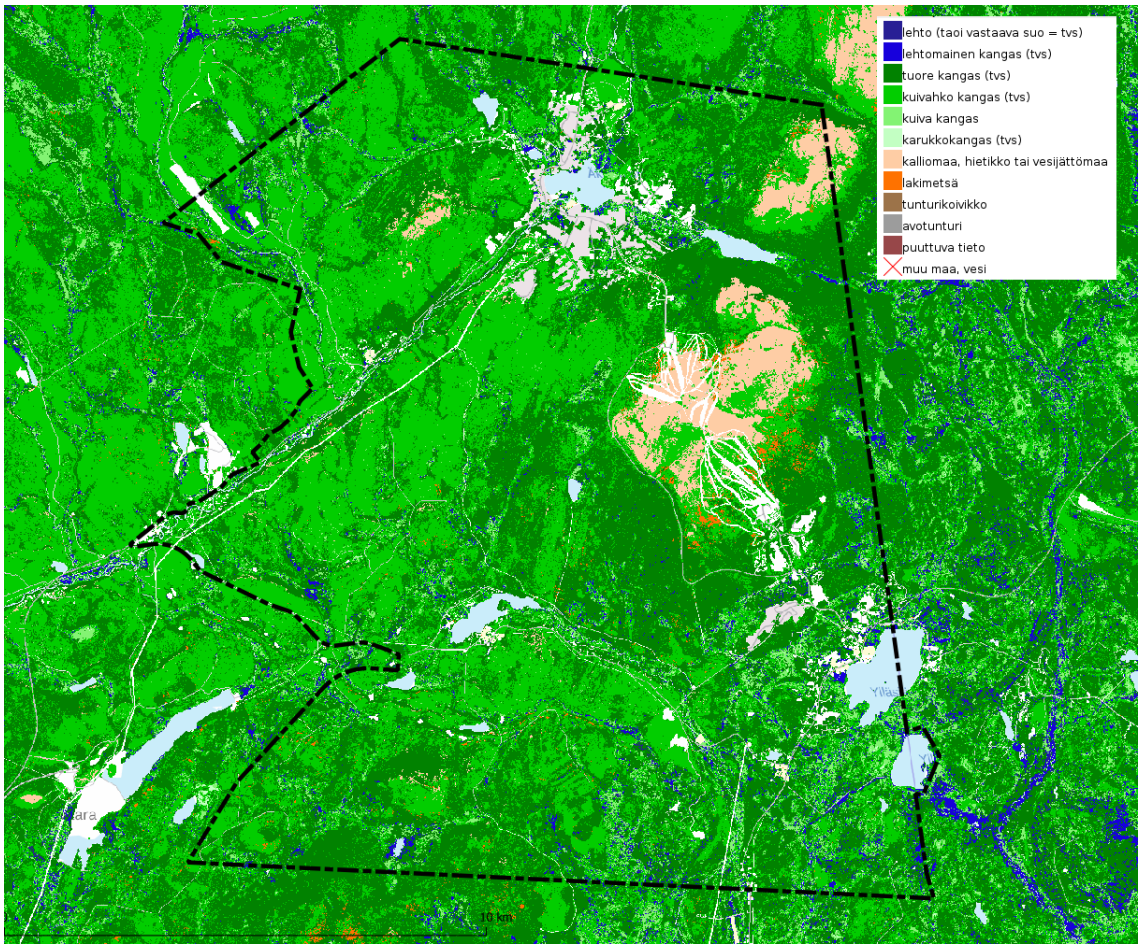

Kuva 9. Kasvupaikka 2019 (Monilähteisen valtakunnan metsien inventoinnin (MVMI) kartta-aineistot, Luonnonvarakeskus).

Ylläksen osayleiskaava-alueella on monen ikäisiä metsiä. Vanhaa puustoa on erityisesti Ylläksen ja Äkäslompolon alueella. Aikoinaan tehdyt hakkuut näkyvät maastossa vanhoina kantoina ja metsä voi olla harvaa. Yksittäiset vanhat puut, kelot ja maapuut voivat olla huomattavan vanhoja. Kaava-alueen keski- ja eteläosissa puusto on iältään keskimäärin nuorempaa ja talouskäyttö näkyy selvemmin hakkuina, taimikoina ja harvennuksina. Puuston ikä valtakunnan metsien inventoinnin mukaan vuodelta 2019 on esitetty kuvassa 10.

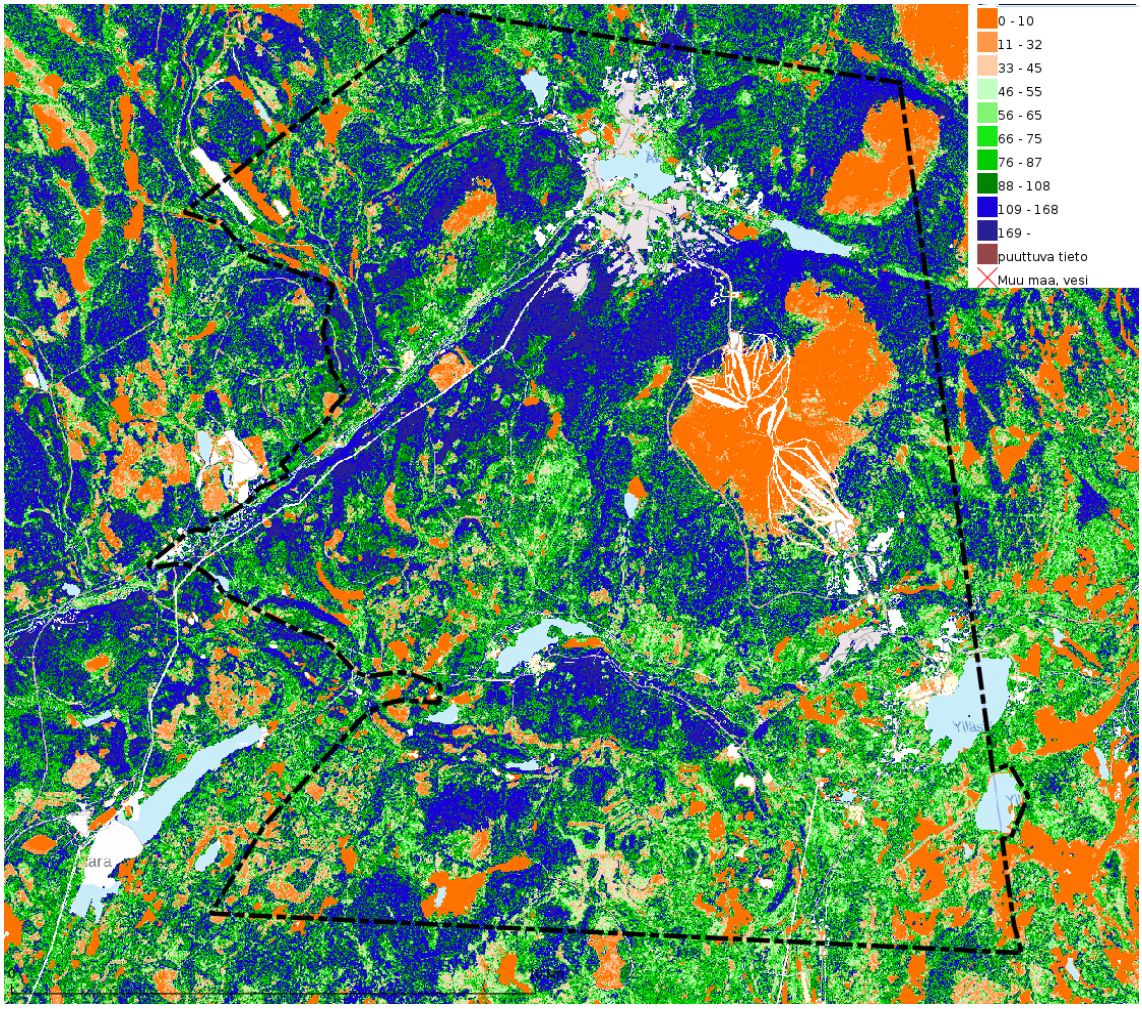

Kuva 10. Puuston ikä 2019 (Monilähteisen valtakunnan metsien inventoinnin (MVMI) kartta-aineistot, Luonnonvarakeskus). Oranssilla värillä ikäluokassa 0-10 näkyvät myös puuttomat rakkakivikot tunturien lakiaueilla.

Kuvissa 11-14 on esitetty alueen metsäluontoa.

Kuva 11. Maisematien yläpuolella on rakkakivikkoa. Kasvillisuus on tunturin ylärinteillä karua.

Kuva 12. Tunturipalon alueella on vanhaa puustoa.

Kuva 13. Loma-asutuksen ympäristössä maasto on kulunut. Kuva Äkäslompolon eteläosasta.

Kuva 14. Luosun kylän eteläpuolen mäntyvaltaista harjumetsää.

Kuva 15. Talousmetsää Palovaaran eteläpuolella.

Kuvassa 15 on esitetty Suomen ympäristökeskuksen aineisto metsien Zonation, joka kuvaa luonnon monimuotoisuudelle tärkeitä metsäalueita. Zonation-ohjelmisto on kehitetty Helsingin yliopistossa. Sitä hyödynnetään sekä tutkimuksessa että käytännön maankäyttöön ja luonnonsuojeluun liittyvissä kysymyksissä. Mitä suurempi arvo alueella kartalla on, sitä suurempi on sen monimuotoisuusarvo. (Metsien Zonation; SYKE.fi, Zonation)

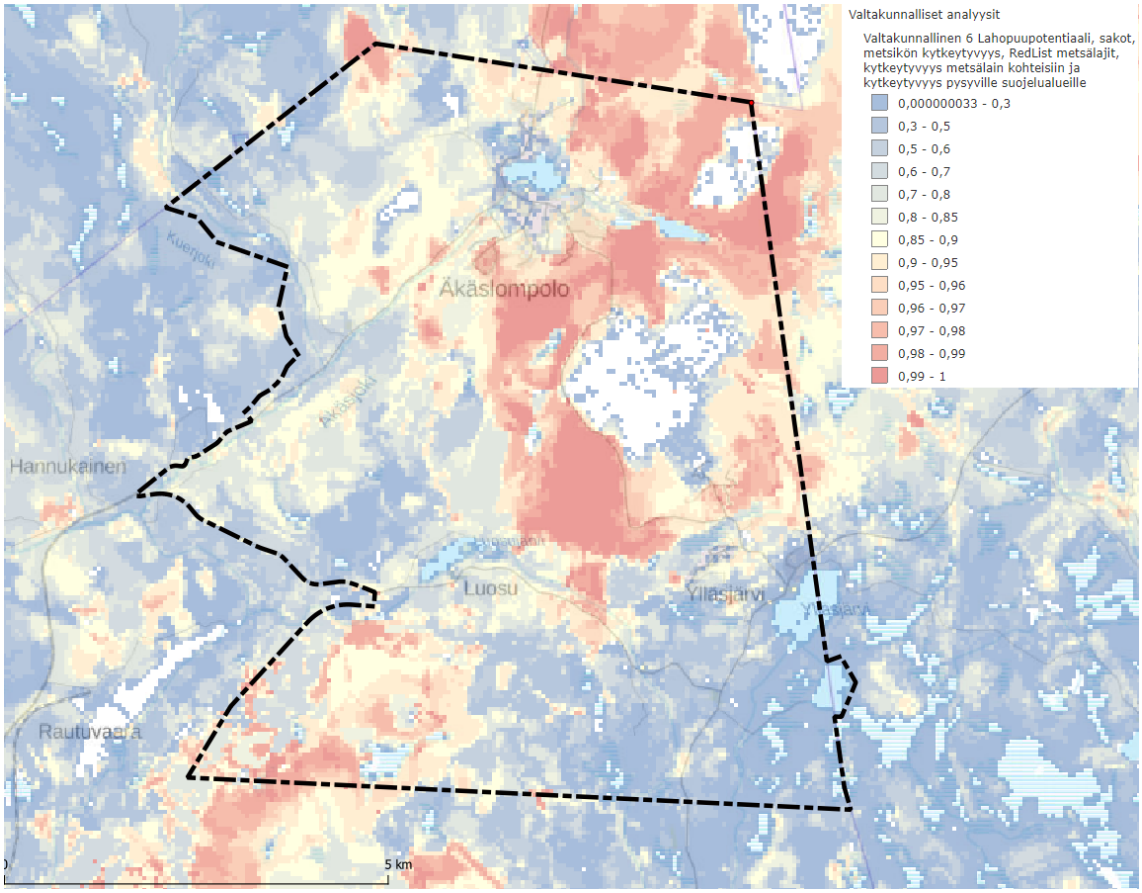

Kuva 16. Monimuotoisuudelle tärkeät metsäalueet, zonation (SYKE). Alueiden arvottamisen tekijät selitteen mukaan ovat: Lahopuupotentiaali, sakot, metsikön kytkeytyvyys, RedList metsälajit, kytkeytyvyys metsälain kohteisiin ja kytkeytyvyys pysyville suojelualueille.

5.2 Suot ja soistumat

Ylläs luetaan kuuluvaksi Peräpohjolan aapasuovyöhykkeeseen. Suot ovat syntyneet pääasiassa metsämaan soistumisen myötä ja ne ovat karuja ja puuttomia aapasoita. Turvealueita on muodostunut erityisesti hienompien maa-ainesten päälle tunturien alarinteille ja laaksoihin, missä ne esiintyvät kapeina suokaistaleina. Laajemmat aapasuoalueet ovat Kesänki- ja Ylläsjärven itäpuolisilla alavilla alueilla kaava-alueen ulkopuolella. Tunturien alarinteillä on paikoitellen jyrkästi viettäviä rinnesoita, jotka saavat kosteutensa rinteiltä valuvista vesistä tai lähteisyydestä ja tihkuvyöhykkeistä. Osayleiskaava-alueen suot ovat pääosin luonnontilaisia. Ojitettua suota kaava-alueella on ainoastaan alueen eteläosassa Levävuoman länsipuolella ja Ylläsjärventien varressa.

Yleisimpiä suotyyppejä ovat neva- ja sararämeet soidet reunoilla ja keskiosien sara- ja rimpinevat. Valtaosa suokasvillisuudesta on vähä- tai keskiravinteista, runsasravinteisia lettoja

on vain vähän. Niitä esiintyy vain paikoitellen. Korvista puronvarsien ruoho- ja heinäkorvet ovat yleisimpiä. Pienialaiset luhdat keskittyvät purojen ja jokien varsiin. Kylien läheisyydessä soita on raivattu jonkin verran pelloiksi.

Kuva 17. Nimetön suo Kuertunturin kaakkoisrinteellä.

Kuva 18. Rinnesuo Hormistonjänkkän suuntaan viettävällä rinteellä Ylläksen luontokeskuksen pohjoispuolella.

5.3 Kulttuuriympäristöt

Osayleiskaava-alueella ei ole luokiteltuja perinnebiotooppeja. Kulttuuriympäristöjen lajistoa esiintyy asutuksen ympärillä ja teiden varsilla. Viljelykäytössä tai laitumena olevia peltoja on Äkäslompolossa, Ylläsjärvellä ja Luosussa. Peltoalueet keskittyvät asutuksen ympärille. Osa pelloista on käytön loputtua pensoittumassa ja kasvamassa umpeen.

Kuva 19. Avointa peltoa Ylläsjärven rannalla.

Kuva 20. Ahokissankäpälä on kuivien niittyjen, ketojen ja tienpientareiden laji. Kuvassa kissankäpälän kasvupaikka Luosussa pienellä niitykaistaleella Rönölään vievän tien varressa.

6 LINNUSTO

6.1 Lajisto

Ylläksen alueen linnustossa yhdistyvät eteläiset ja pohjoiset lajit. Alueella pesivistä pohjoisista lajeista merkittävimpiä ovat levinneisyysalueensa etelärajoilla olevat tunturilinnut kuten kiiruna ja pulmunen. Vastaavasti eteläisistä lajeista esiintymisalueensa pohjoisrajoilla Ylläksen tunturialueen ympäristössä pesivät esim. kangaskiuru, mustarastas ja tiltaltti. Alueen valtalajelhin kuuluvat metsien yleislintuihin lukeutuvat pajulintu ja järripeippo, jotka ovat koko Perä-Pohjolan runsaslukuisimmat pesimälinnut. (Pöyry, 2007.)

Yleiskaavan suunnittelualueen linnuston pääosan muodostavat metsien yleislajit (Väisäsen ym. 1998 mukaan). Suoalueilla lajistoa hallitsevat soiden tyyppilajit kuten liro, valkoviklo ja suokukko. Ylläksen vesilinnusto on lajistollisesti monipuolista. Valtalajeja ovat telkkä, sotka, haapana, sinisorsa, tavi ja isokoskelo. Tunturikoivuvyöhykkeen yläosassa ja korkeammalla paljakassa lintulajisto muodostuu pääasiassa tunturilajeista, joista Ylläksen alueella tyypillisimpiä ovat mm. sinirinta, lapinsirkku ja pulmunen. Myös pikkukuovi pesii alueen tunturinummilla varsin yleisesti. (Pöyry, 2007.)

Lajitietokeskuksen Laji.fi-tietokannan aineistossa on havaintoja yhteensä 149:stä eri lintulajista osayleiskaava-alueelta tai sen lähiympäristöstä. Aineiston perusteella osayleiskaava-alueella esiintyy runsaasti huomionarvoisia lintulajeja, joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan lintudirektiivin liitteen I lajeja, erityisesti suojeltavia lajeja, kansallisesti tai alueellisesti uhanalaisia lajeja ja Suomen vastuulajeja. Selvästi eniten havaintoja näistä on silmälläpidettäväksi luokitellusta kuukkelista, jota voidaan pitää kaava-alueella tavanomaisena kuten monia muitakin edellä luetelluihin huomionarvoisuuden perusteena oleviin listoihin kuuluvista lajeista.

Metsäkanalinnuista suunnittelualueella esiintyy viisi lajia: metso, teeri, pyy, riekko ja kiiruna. Laji.fi:n tiedoissa ei kuitenkaan ole soidinpaikkoihin viittaavia metsäkanalintuhavaintoja. Vuoden 2007 osayleiskaavan luontoselvityksen (Pöyry) mukaan Ylläksen paljakka-alueella pesii Suomen eteläisin pysyvä kiirunapopulaatio. Kiiruna on suunnittelualueella alueellisesti uhanalainen lintulaji. Pöyryn mukaan kiirunoita on havaittu ainakin Kellostapulin alueella sekä Keskisenlaella Varkaankurun yläpuolisilla rinteillä (Aalto, 2002; Pöyry, 2007.) Nämä edellä mainitut Kellostapulin ja Keskisenlaen alueet kuuluvat Natura- IBA- ja FINIBA-alueeseen ja ovat luonnonsuojelualuetta. Ylläksen huipun läheisyydessä on tehty useita kiirunahavaintoja 2000-luvulla ja myös Ylläksen pohjoisen ala-aseman alueelta on havaintoja jopa 6-10 kiirunan parvista (Pöyry, 2007). Laji.fi:ssä mainittu kaava-alueen ainoa kiirunahavainto on aivan Yllästunturin huipulta vuoden 2006 heinäkuulta.Nämä Ylläksen huipun ja pohjeisen ala-aseman alueet eivät sisälly Natura- tai luonnonsuojelualueisiin eivätkä rajattuihin tärkeisiin lintualueisiin eli IBA-FINIBA tai MAALI-alueisiin, ja ovat nykyisellään vahvasti laskettelurinteiden, hissien ja hissiasemien sekä maisematien ympäröimiä. Kiirunoita pesii Pöyryn (2007) mukaan todennäköisesti myös osayleiskaava-alueen koillispuolella sijaitsevan Aakenustunturin alueella, osa-yleiskaava-alueen koillisrajalla sijaitsevalla Kesängillä sekä kaava-alueen koillispuolella sijaitsevan Lainiotunturin lähialueella. Kiirunan pääpesimisalueet sijaitsevat Suomessa

Käsivarren-Utsjoen alueen tunturiylängoillä. Ylläksen alueen kiirunapopulaatio muodostaa näin ollen oman eristyneen esiintymänsä (Väisänen ym. 1998), mikä lisää sen alueellista merkitsevyyttä (Pöyry, 2007).

Päiväpetolinnuista suunnittelualueella esiintyvät ainakin ampuhaukka, kanahaukka, mesiläishaukka, piekana, sinisuohaukka, tuulihaukka, varpushaukka sekä 4 uhanalaista tai muuten huomionarvoista salassapidettävää lajia. Pöllöistä osayleiskaava-alueella esiintyvät ainakin helmipöllö, hiiripöllö, sarvipöllö, suopöllö ja varpuspöllö. Osalla alueella esiintyvistä petolinnuista pesäpaikka sijaitsee suunnittelualueen ulkopuolella, mutta reviiri ulottuu osin suunnittelualueelle.

Osayleiskaava-alueen järvillä, soilla ja virtavesillä esiintyy monipuolinen vesilintu- ja rantalinnusto, jonka huomionarvoisin lajisto on pääosin esitetty aiemmin tässä kappaleessa tärkeiden lintualueiden kuvauksissa. Osayleiskaavan koillisosan IBA- ja FINIBA-alueella esiintyy edustavaa vanhojen metsien ja tunturien lintulajistoa.

6.2 Linnustollisesti huomionarvoiset alueet ja kohteet

Kansainvälisesti (IBA) ja Suomen tärkeä lintualue (FINIBA) Pallas-Ylläksen tunturialueet sijoittuu osayleiskaava-alueen koillis- ja itäosaan. Maakunnallisesti tärkeitä lintualueita (MAALI) osayleiskaava-alueella on kolme: Äkäslompolo, Ylläslompolo ja Kesänkijoki. Näiden alueiden rajaukset on esitetty luvussa 9.1. Pallas-Ylläksen tunturialueet FINIBA-alue (920145) on hyvin laaja, etelä-pohjoissuuntainen, erityyppisten metsien ja pienten soiden reunustamien tunturien rivistö Suomen luoteiskulmassa. FINIBA-alue on pinta-alaltaan 892,75 km^2 ja se on kokonaan suojeltu. Suojelukeinoina ovat kansallispuisto, Natura-alue, soidensuojeluohjelma ja vanhojen metsien suojeluohjelma. FINIBA-alue on pääosin sama kuin IBA-alue 006 Pallas-Ylläksen tunturialue. FINIBA-alueen suoejluperusteena olevat lajit ovat pesimälajeina esiintyvät metso, keräkurmitsa, heinäkurppa, punakuiri, pikkukuovi, koskikara, sinipyrstö, lapintiainen, pesimä, kuukkeli taviokuurna ja yksi muu uhanalainen laji. (Leivo ym, 2002.)

Lapin maakunnallisesti tärkeät lintualueet -raportin (Isomursu ym, 2016) mukaan suunnittelualueen pohjoisosassa sijaitseva Äkäslompolon MAALI-alue (920477) on Äkäslompolon tunturikeskuskylän keskellä sijaitseva järvi, jonka koillisnurkassa on lintutorni. MAALI-alueen pinta-ala on 79 ha. Alueella on pesimäaikaisten havaintojen perusteella monilajinen pesimälinnusto. Järven pesimälajeja ovat haapana, isokoskelo, kaakkuri, lapintiira, mustalintu, tukkakoskelo ja uivelo. (Isomursu ym, 2016.)

Lapin maakunnallisesti tärkeät lintualueet -raportin (Isomursu ym, 2016) mukaan Suunnittelualueen koillisosassa sijaitseva Kesänkijoen MAALI-alue (920326) on Kesänkijärven ja Äkäslompolon välillä virtaava parin kilometrin pituinen Kesänkijoki on tärkeä koskikarojen talvehtimisalue. Suurimmat karamäärät löytyvät yleensä joen itäosista Hormistojänkän tienoilta. MAALI-alueen pinta-ala on 3 ha.

Suunnittelualueen kaakkoisreunalla sijaitseva Ylläslompolon MAALI-alue (920368) on Lapin maakunnallisesti tärkeät lintualueet -raportin (Isomursu ym, 2016) mukaan arvokas sekä pesimälinnustoltaan että kerääntymisalueena. Pieni, asumaton järvi on tärkeä

kerääntymäkohde myös muuttoaikojen ulkopuolella, sillä sieltä on laskettu kesälläkin satojen vesilintujen sulkasatoparvia. Ylläslompolon lounaisrannalla on lintutorni. MAALI-alueen pinta-ala on 75 ha. Pesimälajeja: haapana, härkälintu, jouhisorsa, lapasorsa, lapasotka, lapintiira, mustalintu, pikkulokki, pilkkasiipi, tukkasotka, uivelo, vesipääsky. Kerääntymälajeja: isokoskelo 300, lapasotka 5, mustalintu 100, pilkkasiipi 20, tukkasotka 175, uivelo 50, vesilinnut 420, vesipääsky 25. (Isomursu ym, 2016.)

Vuoden 2007 osayleiskaavan luontoselvityksen (Pöyry, 2007) mukaan ”Ylläslompolon pesimälajistoon kuuluvat lähes kaikki Suomessa esiintyvät sorsalinnut sekä sotkat ja koskelot. Laulujouksen pesii järvellä säännöllisesti. Lokeista runsaimpia ovat nauru- ja pikkulokit. Ylläslompolo on tunnettu isokoskeloiden syysmuutonaikainen ruokailujärvi. Muista kokosukeltajista yleisiä myös pesimäaikana ovat mm tukkasotka, mustalintu, telkkä ja uivelo. Kahlaajista järven rannalla pesivät mm. liro, valkoviklo ja vesipääsky. Ylläslompolon läheisyydessä havaittuja petolintuja ovat mm. piekana, hiirihaukka, sinisuohaukka, suopöllö ja helmipöllö. - - Ylläslompoloon johtavan tien varressa on tien molemmin puolin rimpipintaisia avosoita, joilla pesii edustavaa suolajistoa. Alueen suolajiehin kuuluvat mm. liro, valkoviklo, suokukko ja punajalkaviklo, myös kurki kuuluu alueen pesimälajistoon.” Laji.fi:n perusteella suolla esiintyy myös vesipääskyjä. Vuoden 2007 osayleiskaavan luontoselvityksessä (Pöyry, 2007) Ylläslompolo lounais- ja eteläpuolisine, pitkälle MAALI-alueen ja Natura-alueen ulkopuolelle ulottuvine suoalueineen määritettiin linnustollisesti huomionarvoisksi alueeksi, jonka rajaus luontoseslvitysraportissa oli kuitenkin karkea, muodoltaan soikio. Ylläslompolon lounais- ja eteläpuolisten soiden arvioidaan lähtötietojen perusteella yhä olevan linnustollisesti huomioinarvoinen alue, mutta sen rajausta on tarkennettu kartta- ja ilmakuvatarkastelun perusteella lajien tunnetut elinympäristöt ja elinympäristövaatimukset paremmin huomioivaksi. Rajaukseen ei ole sisällytetty MAALI- alueen sisäpuolista aluetta, joka määritelmällisesti on jo rajatta maakunnallisesti tärkeäksi lintualueeksi.

Laji.fi:n lintutietojen asiantuntija-analyysin perusteella suunnittelualueen linnustollisesti kaavasuunnittelussa huomionarvoiset alueet sijaitsevat pääosin kansainvälisesti (IBA), Suomen (FINIBA) ja maakunnallisesti MAALI) tärkeillä lintualueilla, joiden suojeluperustelinnusto on kuvattu myöhemmin tässä luvussa ja joiden rajaukset on esitetty kuvassa . Näiden lisäksi Ylläslompolon lounais- ja eteläpuoliset suot (kohteet A ja B) ovat linnustollisesti huomioinarvoinen alue erityisesti suolajiston osalta (liite 1). Lisäksi kaavassa tulee huomioida erityisesti suojeltavien ja lisäksi tiettyjen uhanalaisten ja/tai muuten huomionarvoisten lintulajien tunnetut pesäpaikat asiantuntija-arviona rajattuine lähiympäristöineen. Niitä ei kuitenkaan salassapitosyistä merkitä kaavakartalle.

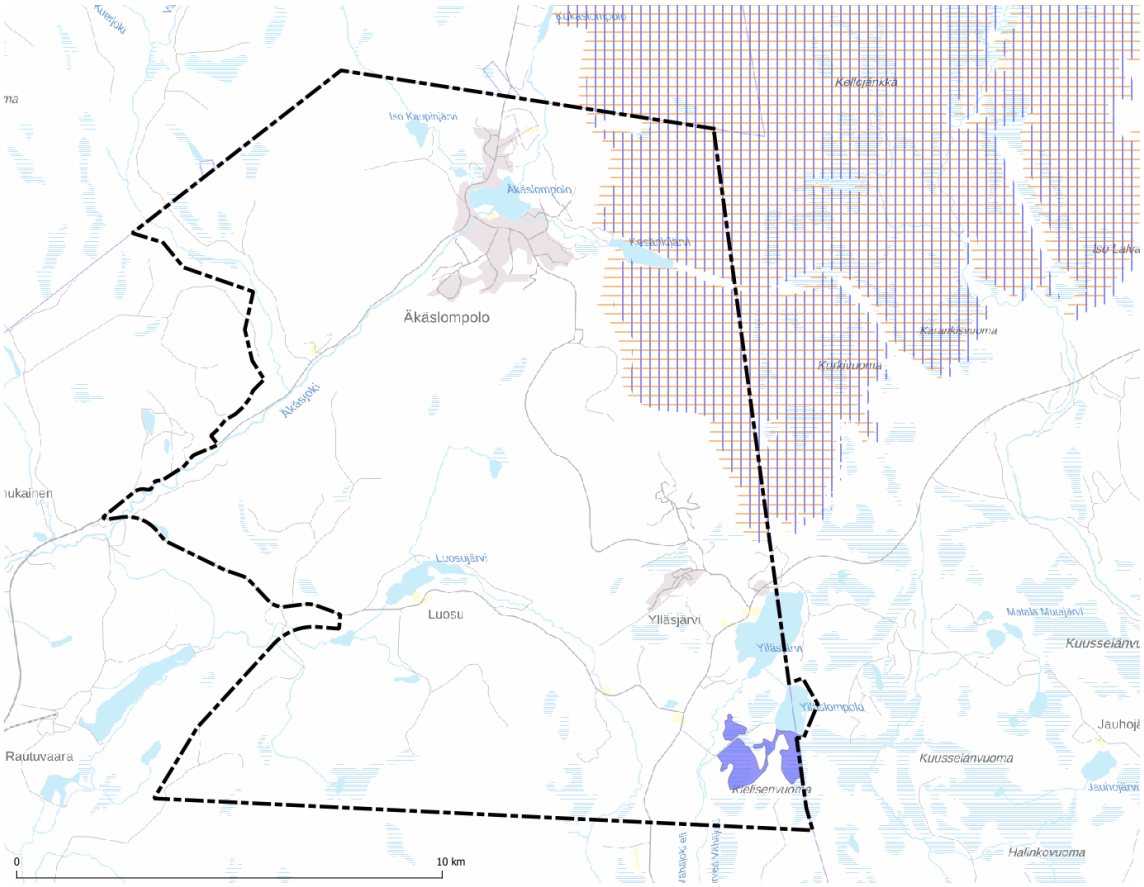

Kuva 21. Arvokkaat lintualueet. Sininen pystyviivoitus = kansainvälisesti arvokas lintualue IBA, oranssi vaakaviivoitus = Suomen arvokas lintualue FINIBA, violetti alue on linnustollisesti huomionarvoinen alue.

7 LUONTODIREKTIIVIN LIITTEEN IV LAJIT

Luontodirektiivin liitteen IVa lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kiellettyä luonnonsuojelulain 49 §:n mukaan (Luonnonsuojelulaki 1996). Lajitietokeskuksen Laji.fi-tietokannan aineiston perusteella osayleiskaava-alueella esiintyy Luontodirektiivin liitteen IVa lajeista saukko. Lisäksi Laji.fi-tietokannassa on maininta Äkäslompolon taajama-alueella 1990-luvulla vesisaaviin lentäneestä jättisukeltaja -kuoriaislajista.

Levinneisyytensä (Nieminen & Ahola (toim.) 2017) perusteella luontodirektiivin liitteen IVa lajeista osayleiskaava-alueella voisivat edellä mainittujen lisäksi esiintyä lähinnä ilves, karhu, susi, ja lisäksi mahdollisesti euroopanmajava ja viitasammakko. Vuoden 2007 osayleiskaavan luontoselvityksen (Pöyry, 2007) mukaan karhu kuuluukin Ylläksen alueen vakinaiseen lajistoon, mutta ahmaa, ilvestä ja sutta havaitaan alueella satunnaisemmin. Ylläs ei aijaitse liito-oravan levinneisyysalueella. Liito-oravan esiintymisalue on lähimmillään n. 200 km etäisyydellä

selvitysalueesta. (Nieminen & Ahola (toim.) 2017.) Lepakoista pohjanlepakon levinneisyysalue ulottuu kaava-alueelle asti. Vuoden 2007 osayleiskaavan luontoselvityksen (Pöyry, 2007) mukaan lepakoita on havaittu vuosina 2005 ja 2006 ainakin tuolloisella nykyistä laajemmalla osayleiskaavan suunnittelualueella. Edellä mainituista lajeista ei ole havaintoja osayleiskaava-alueelta Laji.fi-tietokannassa. Metsähallituksen tiedoissa ei ole naalihavaintoja suunnittelualueelta (Siivonen, 2021).

7.1 Saukko

Laji.fi-tietokannassa on kymmenisen kaava-alueelle sijoittuvaa vuoden 1990 jälkeen tehtyä saukkohavaintoa. Joukossa ei ole poikashavaintoja vaan kaikki lumijälkihavainnot koskivat yksittäistä aikuista saukkoa. Uhanalaisuusluokituksen mukaan saukko on elinvoimainen (LC) (Hyvärinen ym. 2019).

Direktiivilajioppaan (Nieminen & Ahola (toim.) 2017) mukaan saukon suotuisat lisääntymis- ja levähdyspaikat sijaitsevat yleensä jokialueilla, joiden rannoilla kasvaa puuvartisia kasveja. *Lisääntymispaikkaan kuuluvat sekä synnytyspesä, pienten poikasten siirtopesä että näiden lähistöllä sijaitsevat talvella sulana pysyvät vesistön osat*, joilla pentue talvella saalistaa ja jotka saukkonaaras on syksyllä hajumerkinnyt poikuereviirinsä ydinalueeksi. Lisääntymispaikan laajuus riippuu saatavilla olevan ravinnon määrästä. Runsaasti ravintoa sisältävällä paikalla se voi olla yksi suurehko koski, mutta pienemmillä vesistöillä yleensä useamman melko lähekkäisen talvisen ruokailupaikan kokonaisuus. - - Pesien löytäminen on hyvin vaikeaa, joten lisääntymispaikka pitää paikantaa ja määritellä poikueiden lumijälkien perusteella. Tärkeintä on selvittää ne lisääntymispaikan ekologisen toimivuuden kannalta kriittiset alueet, joiden avulla saukkonaaras kykenee elättämään pentueensa talven yli. Jos talvinen ruokailualue hävitetään, lisääntymistä ei voi tapahtua ja myös lisääntymispaikka häviää. *Levähdyspaikoista ovat löydettävissä ja rajattavissa vain pitkään käytetyt suojaiset kuustenalustat, osa luolista ja majavanpesät*. Muut levähdyspaikat ovat joko hyvin vaikeasti löydettäviä tai epäsäännöllisesti käytettyjä, ja siten niitä ei yleensä kyetä rajaamaan tai ne eivät ole luontodirektiivin mukaisia levähdyspaikkoja. Saukot myös löytävät helposti uusia vastaavia levähdyspaikkoja, joten heikentämistä ei niiden osalta helposti tapahdu. (Nieminen & Ahola (toim.) 2017.)

Kaikki Laji.fi-tietokantaan kirjatut havainnot sijoittuvat Natura-alueille tai viivamaisten Natura-alueiden eli purojen tai jokien välittömään lähiympäristöön. Saukkohavaintoja oli tehty Tornionjoen ja Muonionjoen vesistön Natura-alueella (FI1301912, SAC) Äkäslompolo -järven etelärannalla ja järveen kaakosta laskevassa purossa, Luosujärvestä itään laskevassa uomassa sekä Niesalompolosta länteen laskevassa uomassa. Saukko on kyseisen Natura-alueen suojeluperustelaji. Saukkoja on havaittu myös kaavan lounaisosassa sijaitsevalla Niesaselän (FI1300706 ,SAC) Natura-alueella.

Saukon lisääntymis- tai levähdysympäristöiksi soveltuvat joet, purot ja muut vesistöt kaava-alueella kuuluvat kaiken kaikkiaan hyvin kattavasti Natura 2000 -alueverkostoon. Näin ollen mahdollisten saukon lisääntymis- ja levähdyspaikkojen huomiointi osayleiskaavassa toteutunee sitä kautta, että kaavassa huomioidaan Natura-alueet eikä aiheuteta merkittäviä heikentäviä

vaikutuksia Natura-alueiden suojeluperusteena oleville luontotyypeille.

7.2 Jättisukeltaja

Lisäksi Laji.fi-tietokannassa on maininta Äkäslompolon taajama-alueella 1990-luvulla vesisaaviin lentäneestä jättisukeltaja -kuoriaislajista.

Direktiivilajioppaan (Nieminen & Ahola (toim.) 2017) mukaan jättisukeltajan levinneisyys kattaa Ahvenanmaata lukuun ottamatta koko Suomen aina napapiirille asti. Pohjoismaissa lajin esiintymät painottuvat etelässä niukkaravinteisiin vesistöihin, mutta pohjoisessa se suosii rehevämpiä vesiä ja varsinkin järvien luusuoita. Jättisukeltajan elinympäristövaatimuksia ei tunneta kunnolla. Lajin elinympäristöjä ovat kirkasvetiset, luontaisesti happamat ja syvät oligotrofiset lammet ja järvet, mutta sitä tavataan myös humuspitoisemmista dystrofisista vesistä, kuten suolammista ja ravinteisemmista vesistöistä. Jättisukeltaja viihtyy parhaiten suurten järvien saraa ja kortetta kasvavissa rantavesissä. Se välttää puuston varjostamia alueita. Toukat liikkuvat harvan vesikasvillisuuden ja veteen kaatuneiden puiden suojissa, mutta aikuisia yksilöitä tavataan myös avovedessä. Lajin esiintymispaikoilla lisääntymispaikaksi voidaan tulkita rantaveden ilmaversoisvyöhyke, jossa aikuiset ja toukat elävät tyypillisesti avoveden reunalla. Lisääntymispaikan ilmaversoisvyöhyke on tulkittavissa myös levähdyspaikaksi, sillä aikuiset talvehtivat siellä. Myös tulvaveden yläpuolinen rantavyöhyke on levähdyspaikkaa, sillä koteloituminen tapahtuu maalle. (Nieminen & Ahola (toim.) 2017.)

Laji.fi-tietokantaan merkitty havainto ei missään nimessä ole tehty jättisukeltajan lisääntymis- tai levähdyspaikalta, mutta kertoo, että jossain jättisukeltajan lentomatkan päässä laji lisääntyy. Myös seuraavassa kuvassa esitetty lajin levinneisyyskartta viittaa siihen, että jättisukeltajalla on erillinen esiintymisalue Kolarin kunnan tienoilla.

Jättisukeltajan lisääntymis- tai levähdysympäristöiksi soveltuvat vesistöt kaava-alueella kuuluvat kaiken kaikkiaan hyvin kattavasti Natura 2000 -alueverkostoon. Näin ollen mahdollisten jättisukeltajan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen huomiointi osayleiskaavassa toteutunee sitä kautta, että kaavassa huomioidaan Natura-alueet eikä aiheuteta merkittäviä heikentäviä vaikutuksia Natura-alueiden suojeluperusteena oleville luontotyypeille.

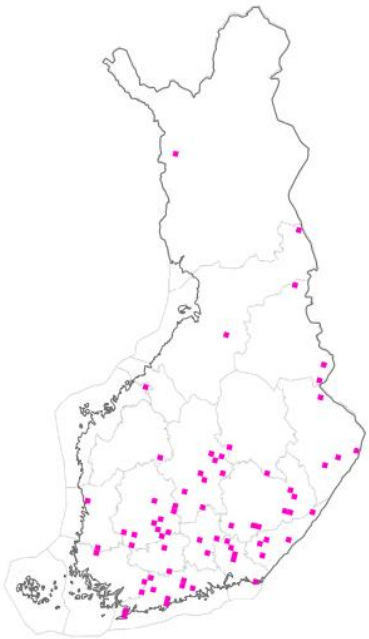

Kuva 22. Jättisukeltajan levinneisyys Suomessa. Kuva Nieminen & Ahola (toim.) 2017.

8 MUU ELÄIMISTÖ

Laji.fi-tietokantaan on kirjattu kaava-alueelta satoja tai jopa tuhansia eläinhavaintoja, lähinnä hyönteisistä. Nämä havainnot eivät edellisessä luvussa mainittua jättisukeltajaa lukuunottamatta ole luontodirektiivin liitteen IVa tai muiden luontodirektiivin liitteiden lajeja. Nisäkkäistä Laji.fin perusteella kaava-alueella esiintyvät mm. kettu, metsäjänis, metsäsopuli, minkki, orava ja saukko (jota on käsitelty edellä luontodirektiivin liitteen IVa lajeissa). Ylläksen osayleiskaava-alue sijaitsee poronhoitoalueella.

Kuva 23. Metsäjänis.

9 LUONTOARVOT

9.1 Natura- ja suojelualueet sekä muut arvokkaat kohteet

Kaava-alueella tai sen lähiympäristössä olevat Natura-alueet, luonnonsuojelualueet, luonnonsuojeluohjelmien kohteet ja arvokkaat lintualueet on esitetty kuvassa alla. Kaava-alueelle tai sen läheisyyteen sijoittuu kolme Natura-aluetta: Ylläs-Aakenus (FI1300618, SAC), Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalue (FI1301912, SAC) ja Niesaselkä (FI1300706, SAC). Ylläksen osayleiskaavan uudistamiseen on tehty erillinen Natura-arvioinnin tarveharkinta (Sweco Finland Oy 2023).

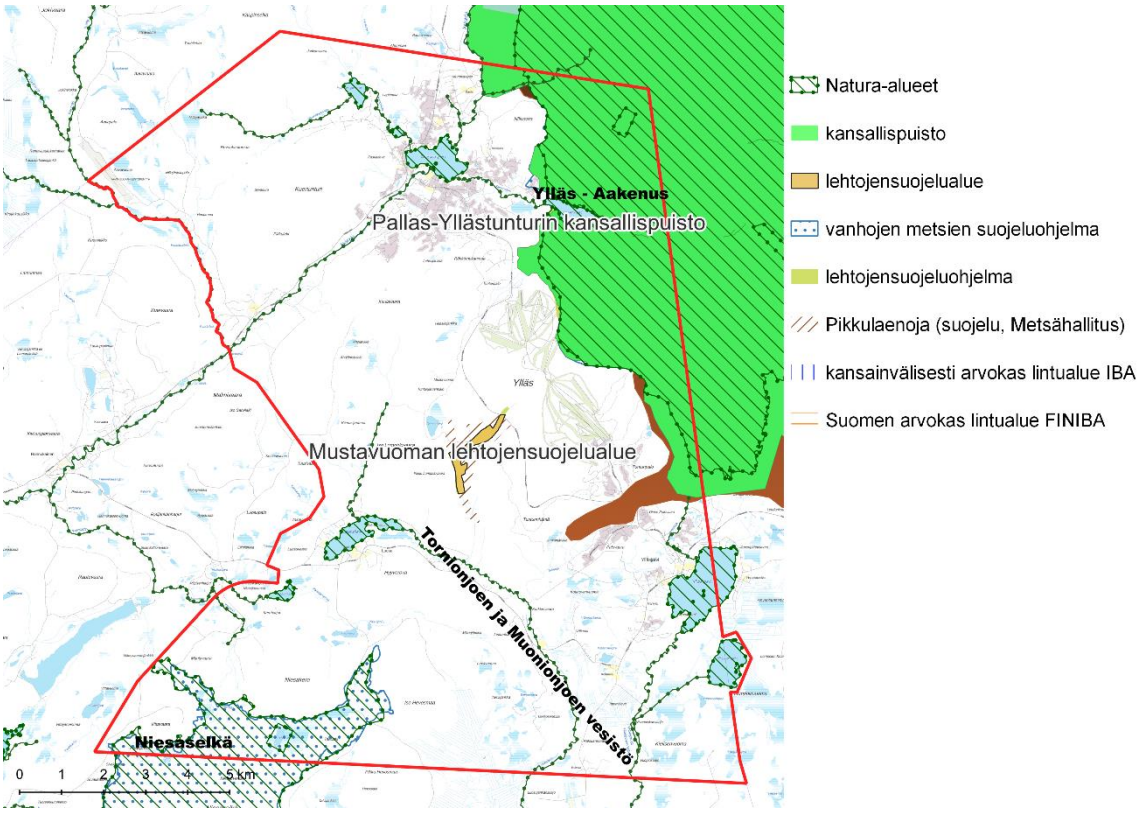

Kuva 24. Natura-alueet, suojelualueet, suojeluohjelmien kohteet ja arvokkaat lintualueet. Kaava-alue on esitetty punaisella rajauksella.

Pallas-Yllästunturin kansallispuisto

Pallas-Yllästunturin kansallispuiston pinta-ala on 102 233 ha, josta 2249 ha (2,2 %) sijaitsee Kolarin kunnassa. Pallas-Yllästunturin kansallispuisto on Suomen kolmanneksi suurin kansallispuisto. Puiston eteläosa on boreaalisten luonnonmetsien ja soiden kirjomaa tunturierämaata. Ylläksen osayleiskaava-alueella kansallispuiston alueella on vanhojen metsien ja soiden suojelualueita. Pallas-Yllästunturin kansallispuisto on Suomen tärkeimpiä luontomatkailualueita. Kansallispuiston perustamistarkoitus on turvata ja parantaa Länsi-Lapin edustavimman tunturijakson luonnon suojelua ja mahdollistaa alueen käyttö retkeilyyn, tutkimukseen ja opetukseen sekä turvata paikallisten oikeuksien säilyminen alueella. (Metsähallitus 2008)

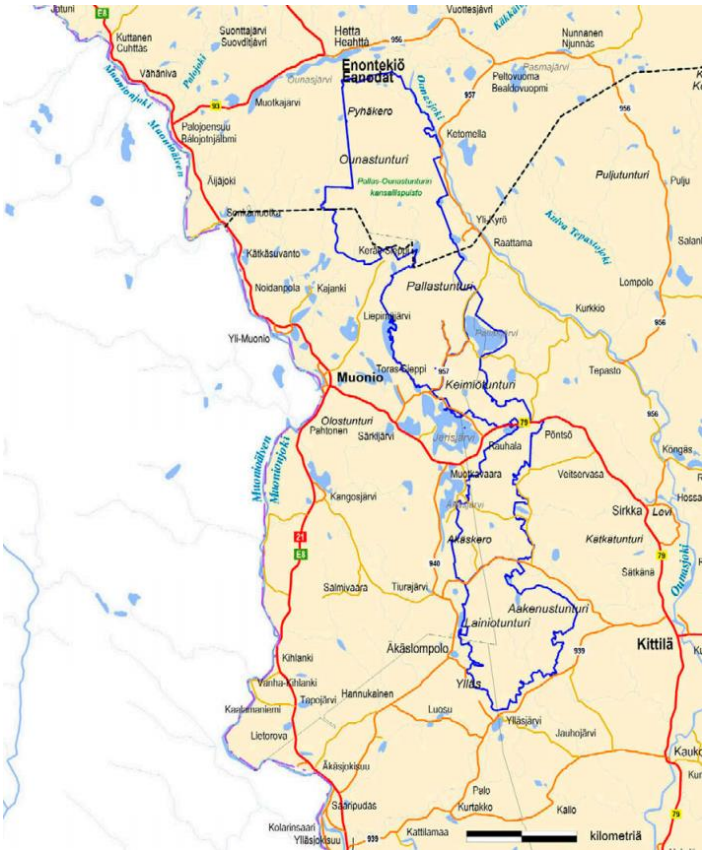

Kuva 25. Pallas-Yllästunturin kansallispuisto (kartta Metsähallitus 2008).

Natura-alue Ylläs-Aakenus FI1300618

Natura-alueen aluetyyppi on SAC ja pinta-ala 38 646 ha.

Noin puolet alueen metsistä on tuoreen kankaan yli 200-vuotiaita luonnontilaisia kuusikoita. Eri aikoina palaneille alueille syntyneitä lehtipuuvaltaisia metsiä on noin 1000 ha. Tunturista tulevien vesilaskujen ja purojen varsilla on lehtomaisia metsiä. Lahopuuta, raitoja ja haapoja on runsaasti. Alueella on myös ultraemäksisiä kallioita.

Neuvo-Pietarin alueen itäpuoli on kohosuon tyyppistä rahkarämeineen ja lampineen. Muualla suotyyppi on rimpinevaa, -lettoa tai nevarämettä. Allikoiden ja märkien rimpien ansiosta hyvä lintusuo. Varkaankurun lehdon vallitseva lehtotyyppi on tuore GDT kurjenpolvi-imarretyyppi), jota rikkovat pienet saniaislehtolaikut. Varkaankuruun lounaasta laskevan jyrkkäputouksisen sivupuron varsilla, purojen yhtymiskohdassa esiintyy lisäksi lehtokorpea. Puuston muodostavat järeät vanhat kuuset, joiden joukossa sekapuina hieskoivua ja puumaisia pihlajia sekä raitoja. Lettoja alueella on kokonaisuudessaan 0,8 %, eli 300 ha. Puustoisia soita on kohteella yhteensä 7 %. Maisemallisesti vaihtelevaa Länsi-Lapin tunturiseutua. Alueen luonto vaihtelee puuttomista

tunturipaljakoista reheviin lehtoihin. Aapasuot ovat etupäässä ohutturpeisia rinnesoita. Ylläs-PallasOunastunturin alueella on useiden uhanalaisten kasvi- ja eläinlajien esiintymiä. Alueella kasvaa mm. lettotähtimöä. Alue on poronhoitoaluetta.

Natura-alueen vieressä sijaitsevat Pahtavuoman ja Kesängin kaivospiirit. Pahtavuoman alueelle on tie. Kesängin kaivospiirille on olemassa tien rakennusmahdollisuus Natura-alueen läpi.

Natura-alue koostuu vanhojen metsien suojeluohjelmaan kuuluvasta Ylläs-Pallaksen alueesta (VMO), sekä soidensuojelun perusohjelmaan kuuluvista Iso-Latvavuoma-Kellojänkä-Aakenustunturin ja Neuvo-Pietarin alueesta (SSO). Nämä alueet sisältyvät suureksi osaksi vanhojen metsien suojeluohjelmaan. Lisäksi alueeseen kuuluu Varkaankurun alue, joka on lehtojensuojeluohjelmassa (LHO). Ylläs-Aakenus on liitetty Pallas-Ounastunturin alueeseen ja niistä on perustettu luonnonsuojelulain nojalla Pallas-Yllästunturin kansallispuisto.

Natura-alueen suojelun perusteena on 17 luontodirektiivin luontotyyppiä ja viisi lajia.

Kuva 26. Varkaankurun puro Natura-alueella.

Varkaankurun yläosaan Natura-alueen ulkopuolelle on tehty vuonna 2013 esitys erityisesti suojeltavan sammallajin rajaukseksi. Asia on vireillä ELY-keskuksessa.

Natura-alue Tornionjoen-Muonionjoen vesistö FI1301912

Natura-alueen kuvaus perustuu Natura-tietolomakkeeseen. Natura-alueen aluetyyppi on SAC. Tornionjoen - Muonionjoen Suomen puoleisen vesistöalueen vesipinta-ala lukuun ottamatta Tengeliönjoen vesistöaluetta on noin 32 000 ha. Tengeliönjoen vesistöalue ei kuulu alueeseen, koska se on rakennettu voimatalouskäyttöä varten. Myös Martimojoen ja Liakanjoen vesistöalueet on rajattu alueen ulkopuolelle, koska niiden luonnontila on ruoppausten, perkausten ja ojitusten vuoksi voimakkaasti muuttunut. Tornion - Muonionjoen vesistöalueesta n. 70 % kuuluu boreaaliseen ja 30 % alpiiniseen vyöhykkeeseen.

Jokireitin pituus Kilpisjärveltä Perämerelle on yhteensä noin 500 km. Koko Suomen puoleisen vesistön jokipituus on yhteensä 3 600 km. Jokireitin ylin osa, Könkämäeno, saa alkunsa Kilpisjärvestä 473 m korkeudesta ja se laskee Käsivarren tunturiylänköä pitkin noin 90 km:n matkalla 142 m. Könkämäenon ja toisen latvahaaran Lätäsenon yhtyessä Kaaresuvannon yläpuolella joki saa nimekseen Muonionjoki. Muonionjoen pituus on yhteensä 230 km, ja putouskorkeutta tällä jaksolla on 205 m. Muonionjoki laskee Lappean kohdalla Ruotsin puolelta tulevaan Tornionjokeen. Tornionjoen pituus Muonionjoen yhtymäkohdasta mereen saakka on 180 km ja putouskorkeutta tällä suhteellisen alavalla Tornionjokilaakson alueella on 126 m. Huomattavimpia Tornion-Muonionjoen Suomen puoleisia sivujokia ovat Lätäseno, Jietajoki, Tarvantojoki, Palojoki, Jerisjoki, Äkäsjoki, Ylläsjoki, Naamijoki ja Martimojoki. Suurimmat järvet vesistöalueella ovat Kilpisjärvi, Jerisjärvi ja Äkäsjärvi.

Kuva 27. Äkäslompolo-järvi kuuluu Tornionjoen-Muoninjoen vesistöalueen Natura-alueen vesistöihin.

Tornionjoen kallioperä on suureksi osaksi noin 1,6–2,7 mrd vuotta vanhaa peruskalliota. Kallioperän vanhimpia kivilajeja ovat graniittigneissit, joita on Käsivarren alueella molemmin puolin Könkämäenoa. Muonionjoen ja Tornionjoen alaosan vesistöalueen kallioperä koostuu pääosin graniitista ja kvartsiiteista, mutta aluetta halkovat myös muutamat liuskealueet, joissa esiintyy kiilleliuskeita ja -gneissejä sekä emäksisiä vulkaanisia kiviä. Laajimmat tällaiset liuskealueet ovat Muonionjoen yläosalla Lätäsenon liittymän tienoilla sekä Kolarin, Ylitornion ja Tornion seudulla.

Tornionjoen keskivirtaama alajuoksulla, Karungissa, on ollut vuosina 1961–1990 yli 350 m3/s. Virtaama vaihtelee paljon vuosittain, sillä siihen vaikuttavat valuma-alueen pinta-alan lisäksi sadanta ja haihdunta. Myös virtaamien vuodenaikaiset vaihtelut ovat suuria. Esimerkiksi Karungissa touko- ja kesäkuun keskivirtaamat ovat olleet noin 2,6-kertaisia kaudella 1961–1990

verrattuna vuoden keskivirtaamaan. Virtaamien ääriarvoissa vaihtelut ovat vielä suurempia. Karungissa suurin virtaama kaudella 1961–1990 on ollut lähes kymmenkertainen verrattuna keskivirtaamaan. Veden laadun suhteen Könkämäeno ja Muonionjoen yläosa ovat luonnontilaisia, hyvin vähän kuormitettuja vesistöjä. Könkämäeno on hyvin kirkasvetinen ja karu vesistö, joka kuuluu vesistöjen yleisen käyttökelpoisuusluokituksen mukaan luokkaan I eli erinomainen. Humuspitoisten sivuvesien vaikutuksesta veden väri kohoaa jo Muonionjoen yläosalla, mistä johtuen Muonionjoki ja Tornionjoki kuuluvat Muonion alapuolelta lähtien laatuluokkaan II eli hyvä. Veden ravinnepitoisuudet kohoavat joen latvaosilta alajuoksulle tultaessa, mutta suurimmaksi osaksi jokea voidaan pitää karuna vesistönä. Ainoastaan joen alaosaa voidaan pitää lievästi rehevänä. Ihmistoiminnasta aiheutuva kuormitus painottuu joen alaosalle, missä suurimmat kuormittajat ovat maa- ja metsätalous sekä taajamien ja haja-asutuksen jätevedet.

Tornion - Muonionjoessa sekä siihen laskevissa sivuvesistöissä Enontekiön kunnan rajalta Perämereen saakka on uitettu puutavaraa. Uitto oli laajimmillaan 1950-luvulla ja se loppui 1971. Tornionjoen pääuomassa uittoväylätyöt ovat olleet vähäisiä, sen sijaan sivuvesistöissä uittoperkauksia on tehty yleisesti. Uiton loppumisen jälkeen Tornion - Muonionjoen uittosääntö on kumottu ja siihen liittyvät uittoväylien kunnostustyöt on tehty. Osalla sivujoista on lisäksi tehty myöhemmin kalataloudellisia kunnostuksia ja valuma-aluekunnostuksia.

Tornionjoki on arvokas vaelluskalajoki, sillä Suomessa on Tornionjoen lisäksi enää Simojoessa luonnonvaraisesti lisääntyvä Itämeren lohikanta. Jokeen nousee kutemaan myös meritaimen ja vaellussiika. Tärkeitä saaliskaloja ovat myös hauki, harjus, ahven ja siika. Näiden kalalajien lisäksi Tornion - Muonionjoessa esiintyy 17 muuta kalalajia.

Tornionjokilaakso rannikolta Pellon korkeudelle saakka on suurimmaksi osaksi maatalouden muovaamaa kulttuurimaisemaa. Tornionjokilaakso Tornion kaupungin pohjoispuolelta lähelle Ylitornion taajamaa kuuluu valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin.

Tornion -Muonionjoki on Kalixjoen ohella ainoa Suomen ja koko EU:n säännöstelemätön suuri (keskivirtaama yli 350 m3/s) jokivesistö. Veden laatu vesistöalueella on suurimmaksi osaksi hyvä tai erinomainen.

Alueella sijaitsee Partek Nordkalk Oyj:n kaivospiiri sekä Rautaruukki Oy:n rauennut kaivospiiri. Tornionjoen pääuoma on rakenteellisten ominaisuuksien perusteella melko luonnontilainen, sillä pääuoman uittoväylätyöt ovat olleet vähäisiä ja virtauksen määrä ja dynamiikka noudattelevat luonnonmukaista rytmiä. Sivujokien luonnontilaa uittoperkaukset ovat sen sijaan muuttaneet enemmän. Uittosäännön kumoamiseen liittyvät kunnostustyöt on tehty pääasiassa 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa. Jerisjoki ja Ylläs- ja Äkäsjoella on tehty kalataloudellisia kunnostuksia. Lisäksi Ylläsjoen ja MartimoLuomajoen valuma-alueella on tehty valuma-alueen kunnostus. Vesistön tila on heikentynyt muutamilla sivujoilla etenkin metsätalouden, mutta myös maatalouden ja haja-asutuksen aiheuttaman kuormituksen vuoksi. Tällaisia vesistöjä ovat erityisesti Ylläsjoen, Naamijoen ja Martimojoen vesistöt, joiden veden laadulle ovat ominaista korkeat rauta-, ravinne-, kiintoaine- ja humuspitoisuudet. Ylläsjoen ja Martimojoen valuma-alueilla on toteutettu valuma-alueen kunnostuksia, joiden avulla pyritään vähentämään

metsäojituksten aiheuttamia haittoja. Naamijoen ja Äkäsjoen valumaalueille on tehty kunnostustarveselvitykset.

Alueen toteutuskeinona on ympäristönsuojelulaki ja vesilaki. Tornion - Muonionjoen sivuvesistöjen osalta toteutuskeinona on myös koskiensuojelulaki.

Natura-alueen suojelun perusteena on kolme luontodirektiivin luontotyyppiä ja yksi laji.

Natura-alue Niesaselkä FI1300706

Natura-alueen metsät ovat 150–200-vuotiaita mänty-kuusimetsiä, joissa on erityisen runsaasti raitaa. Myös muutamia vanhoja ja järeitä haavikoita tavataan alueilta. Rinteiden vesilaskujen ympäristössä on pienialaisia lehtomaisia kankaita ja lehtokorpia. Alue on arvokas vanhan metsän kokonaisuus ja alueella esiintyy useita uhanalaisia kääpiä ja putkilokasveja.

Niesaselkä kuuluu vanhojen metsien suojeluohjelmaan (VMO). Alueen suojelu tullaan toteuttamaan luonnonsuojelulain nojalla.

Alueen suojelun perusteena on 7 luontodirektiivin luontotyyppiä.

Luonnonsuojelualueet

Pallas-Yllästunturin kansallispuiston lisäksi muihin luonnonsuojelualueisiin kuuluu Mustavuoman lehtojensuojelualue kaava-alueen keskellä.

Kaava-alueella Mustavuoman lehtojensuojelualueen ympärillä on Metsähallituksen omalla päätöksellä suojeltu alue Pikkulaenoja Suomi 100.

Lisäksi Niesaselkä kuuluu Metsähallituksen luontopalvelujen alueisiin, jotka tullaan perustamaan Länsi-Lapin luonnonsuojelualueiden perustamista koskevan säädösvalmistelun yhteydessä luonnonsuojelualueiksi.

Arvokkaat lintualueet

Kansainvälisesti (IBA) ja Suomen tärkeä lintualue (FINIBA) Pallas-Ylläksen tunturialueet sijoittuu osayleiskaava-alueen koillis- ja itäosaan. Maakunnallisesti tärkeitä lintualueita (MAALI) osayleiskaava-alueella on kolme: Äkäslompolo, Ylläslompolo ja Kesänkijoki.

Arvokkaat geologiset muodostumat

Valtakunnallisesti arvokkaista geologisista muodostumista kaava-alueelle sijoittuu arvokkaita kivikoita ja kallioalueita, jotka on esitetty kuvassa alla.

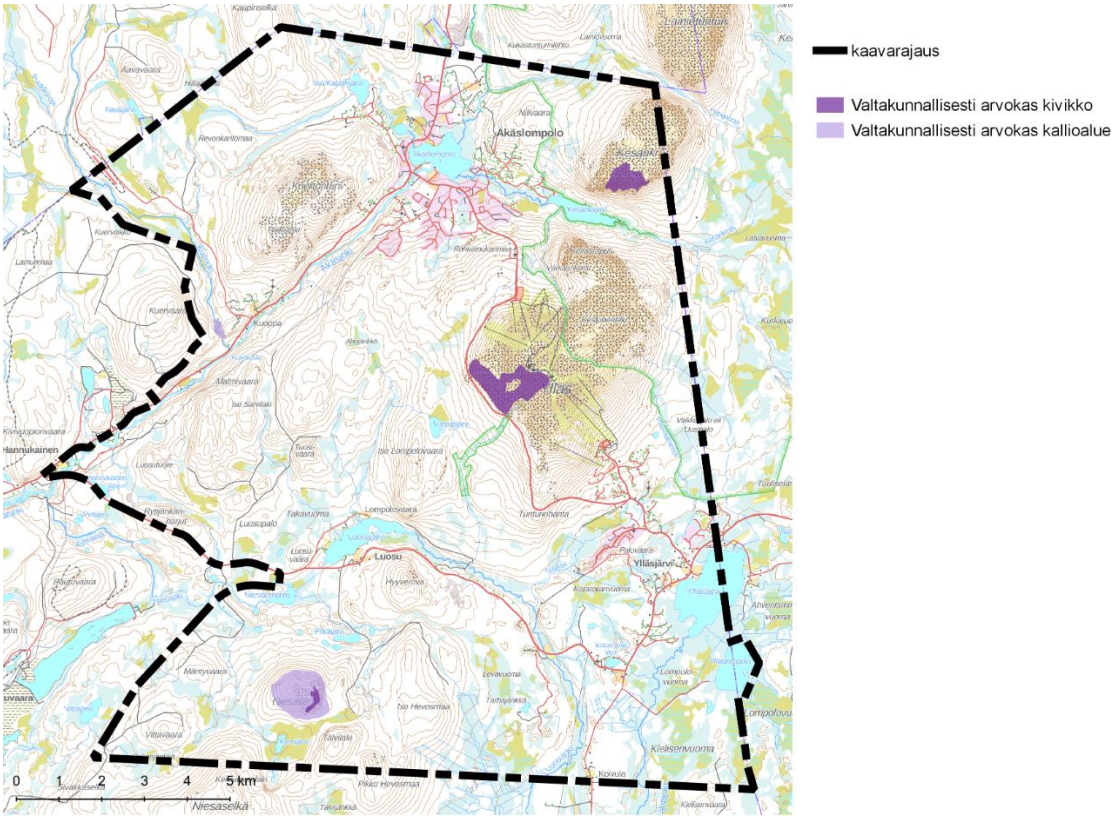

Kuva 28. Valtakunnallisesti arvokkaat geologiset muodostumat.

9.2 Arvokkaat luontokohteet

Arvokkaiden luontokohteiden rajauksessa on huomioitu aiemman luontoselvityksen (Pöyry Finland Oy 2007) kohteet.

Maastokartoitukset kohdistuivat Ylläksen ja Äkäslompolon ympäristössä niille alueille, joilla kaavassa oli osoitettu maankäyttöä, joten kartalla esitetyt kohteet painottuvat näille alueille. Arvokkaina rajatut luontokohteet eivät kata koko osayleiskaava-alueen arvokasta luonnonympäristöä. Kartalla on esitetty Metsäkeskuksen tiedoista saadut rajaukset metsälain mukaisista erityisen tärkeitä elinympäristöistä koko kaava-alueelta. Vesilain mukaan suojeltuja ovat luonnontilaiset lähteet. Näitä on peruskarttaan merkittynä eri puolilla kaava-aluetta. Kaikkia lähteitä ei kuitenkaan ole inventoitu. Koko alueelta on esitetty myös olemassa oleva tieto arvokkaasta lajistosta. Lajitietokannan (laji.fi) tieto uhanalaisista ja muista huomionarvoisista lajeista ei ole kattavaa. Havaintoja on kertynyt eri aikoina eri lähteistä, koko kaava-alueen lajistoa ei ole inventoitu. Osayleiskaava-alueen arvokasta luontoa edustavat myös lukuisat luonnontilaiset purot, norot, luonnontilaiset suot ja vanhan metsän alueet. Em. alueilla esiintyy uhanalaisiksi luokiteltuja metsä- ja suoluontotyyppejä, joita ei ole kattavasti inventoitu.

Tässä luontoselvityksessä rajatut arvokkaat luontokohteet on esitetty liitteenä olevilla kartoilla (liitteet 1-2).

Kaava-alueen luontoarvot, liite 1

Suojelu- ym. alueet

Kartalla on esitetty omilla merkinnöillään kappaleessa 9.1 kuvatut alueet.

Kasvillisuus ja luontotyypit

Arvokkaina luontokohteina on esitetty **metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt** Metsäkeskuksen kuviotietojen ja maastokartoitusten mukaan. Nämä ovat pienvesien välittömiä lähiympäristöjä, suoelinympäristöjä ja soiden kangasmetsäsaarekkeita sekä lehtolaikkuja. Luonnontilaiset lähteet kuuluvat **vesilain mukaisiin vesiluontotyyppeihin**, joiden luonnontilan vaarantaminen on kielletty.

Osayleiskaava-alueella esiintyy luonnontilaisia soita ja kivikoita, joita ei laajuutensa vuoksi voi lukea metsälain tarkoittamiksi pienialaisiksi kohteiksi, mutta jotka ovat arvokkaita luonnon monimuotoisuutta lisääviä kohteita. Näillä alueilla esiintyy mm. uhanalaisiksi luokiteltuja luontotyyppejä.

Kuva 29. Lähdepuro Äkäslompolon kylän eteläpuolella.

Kuva 30. Näkymä Ylläkselle Haaskajänkkän yli.

Arvokas lajisto

Kartalla on esitetty Laji.fi-tietokannan tiedot (18.12.2020) luontodirektiivin mukaisista, luonnonsuojelulailla rauhoitetuista, uhanalaisista ja silmälläpidettävistä lajeista kaikista eliöryhmistä. Lisäksi kartalla on esitetty maastokartoituksissa heinäkuussa 2021 havaitut arvokkaat lajit.

Linnusto

Kaava-alueella on kansainvälisesti (IBA), Suomen (FINIBA) ja maakunnallisesti tärkeitä lintualueita (MAALI). Näiden lisäksi Ylläslompolon lounais- ja eteläpuoliset suot (kohteet A ja B) ovat linnustollisesti huomioinarvoinen alue.

Kartalla ei salassapitosyistä ole esitetty erityisesti suojeltavia ja tiettyjä huomionarvoisten lintulajien tunnettuja pesäpaikkoja. Nämä on esitetty vain viranomaiskäyttöön ja kaavoittajan tietoon tarkoitetulla kartalla.

Rakentamiseen osoitettujen alueiden luontoarvot, liite 2

Kartalla on esitetty Äkäslompolon ja Ylläksen alueen arvokkaina luontokohteina kaikki liitteessä 1 esitetyt alueet ja kohteet. Näiden lisäksi kartalla on esitetty korkokuvasta rajattu lieveuomien alue Ylläksen rinteellä ja metsien Zonation -aineiston metsäluonnon monimuotoisuuden

kannalta arvokkaimmat alueet (arvo 0,99-1) ja vanhimman puuston (yli 169 v.) alueet valtakunnan metsien inventoinnin aineiston (2019) mukaan. Näillä alueilla on arvoa myös maisemallisesti.

Johansson ym. (2003) mainitsevat geologisina luontokohteina, hyvinä esimerkkeinä geologisista muodostumista Ylläksen luoteisrinteen lieveuomat, jotka ovat hyvin muodostuneita ja maastossa selvästi näkyviä muotoja. Nämä yli 50 lieveuomaa sijaitsevat 350 ja 455 m välissä. Lieveuomista voidaan laskea jäätikön perääntymisnopeutta. Lieveuomastot Yllästunturin luoteis-, etelä- ja kaakkoisrinteillä on esitetty huomioitavina kohteina myös Ylläksen osayleiskaavan luontoselvityksessä vuodelta 2007 (Pöyry Finland Oy).

Kuva 31. Ylläksen luoteisrinteellä on lieveuomia. Kuva Maisematien alapuolelta, jossa virtaa puro maaston painanteessa.

Kuva 32. Lieveuomat erottuvat maastossa aaltomaisina muotoina.

9.3 Huomioitava lajisto

9.3.1 Uhanalainen ja muu arvokas lajisto

Luontodirektiivin liitteen IVa eläinten lisääntymis- ja levähdyspaikkoja koskee heikennys- ja hävityskielto. Näiden lajien, käytännössä kaava-alueella saukon, huomiointi Natura-alueiden huomioinnin kautta on kuvattu luvussa 7.1.

Kaavassa tulee huomioida erityisesti suojeltavien ja lisäksi tiettyjen uhanalaisten ja/tai muuten huomionarvoisten lintulajien tunnetut pesäpaikat lähiympäristöineen. Niitä ei kuitenkaan salassapitosyistä merkitä kaavakartalle.

Laji.fi:n tietokantatietojen perusteella osayleiskaava-alueella on tavattu valtakunnallisesti uhanalaisista kasvilajeista lettorikkoa ja röyhysaraa, jotka molemmat ovat uhanalaisuusluokitukseltaan vaarantuneita (VU) lajeja (Hyvärinen ym. 2019). Lettorikko on luontodirektiivin liitteiden II ja IV laji. Lettorikon ja röyhysaran osalta Laji.fi-tietokantaan on kirjattu vanhoja havaintoja vuodelta 1971 osayleiskaava-alueen eteläosassa Luosujoen ympäristössä Levävuoman ja Kotarovanjärven välissä.

Silmälläpidettäviksi (NT) luokitelluista (Hyvärinen ym. 2019) kasvilajeista osayleiskaava-alueella esiintyvät Laji.fi-tietokannan mukaan ahokissankäpälä, pahtarikko, pussikämmekkä ja serpentiinipikkutervakko. Ahokissankäpälän vanhastaan tunnettuja kasvupaikkoja on paikoin osayleiskaava-alueella, myös Äkäslompolon taajama-alueella. Luontoselvityksen maastokäynneillä (heinäkuu 2021) sitä havaittiin useassa paikassa. Pahtarikkoa on tavattu Kuerjoen ympäristössä kaava-alueen länsiosassa lähellä Kuerlinkkojen rotkolaaksoa. Pussikämmekästä on kirjattu vanha havainto vuodelta 1971 hankealueen eteläosasta Luosujoen ympäristössä Levävuoman ja Kotarovanjärven välissä. Pussikämekästä tehtiin havainto kesän 2021 maastokäynnillä Ylläksen etelärinteeltä puron varresta. Serpentiinipikkutervakkoa esiintyy kaava-alueen koillisosassa Natura-alueella.

Huomionarvoisista kasvilajeista kaava-alueella on Laji.fi:n mukaan tavattu myös lapinleinikki, joka on luontodirektiivin liitteiden II ja IV laji. Lapinleinikkiä on tavattu 1990- ja 2000-luvuilla osayleiskaavan eteläosassa Sulaojan ja Tunturinhännänojan haaran länsipuolelta. Lapinleinikkiä esiintyy Laji.fi:n mukaan myös osayleiskaavan koillisosassa Kesänkiojan varressa Ylläs – Aakenuksen Natura- alueella, joka on kasvupaikalla myös luonnonsuojelualuetta. Lapinleinikki on yksi Ylläs – Aakenuksen Natura-alueen (FI1300618, SAC) suojeluperusteisiin kuuluva laji. Lapinleinikkiä havaittiin maastokäynneillä 2021 Kuertunturin länsirinteen puronvarresta ja lähteeltä Äkäslompolon kylältä etelään.

Kartoilla on esitetty huomionarvoisista lajeista maastokäyntien havainnot ja Lajitietokannan (laji.fi) vuotta 1990 uudemmat havainot

Kuva 33. Lapinleinikki.

Kuva 34. Pussikämmekkä

Kaava-alueelta, erityisesti kansallispuiston/Natura-alueelta on useita havaintoja uhanalaisista sammal-, jäkälä- ja kääpälajeista. Uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien havainnot on esitetty kootusti kuvassa alla.

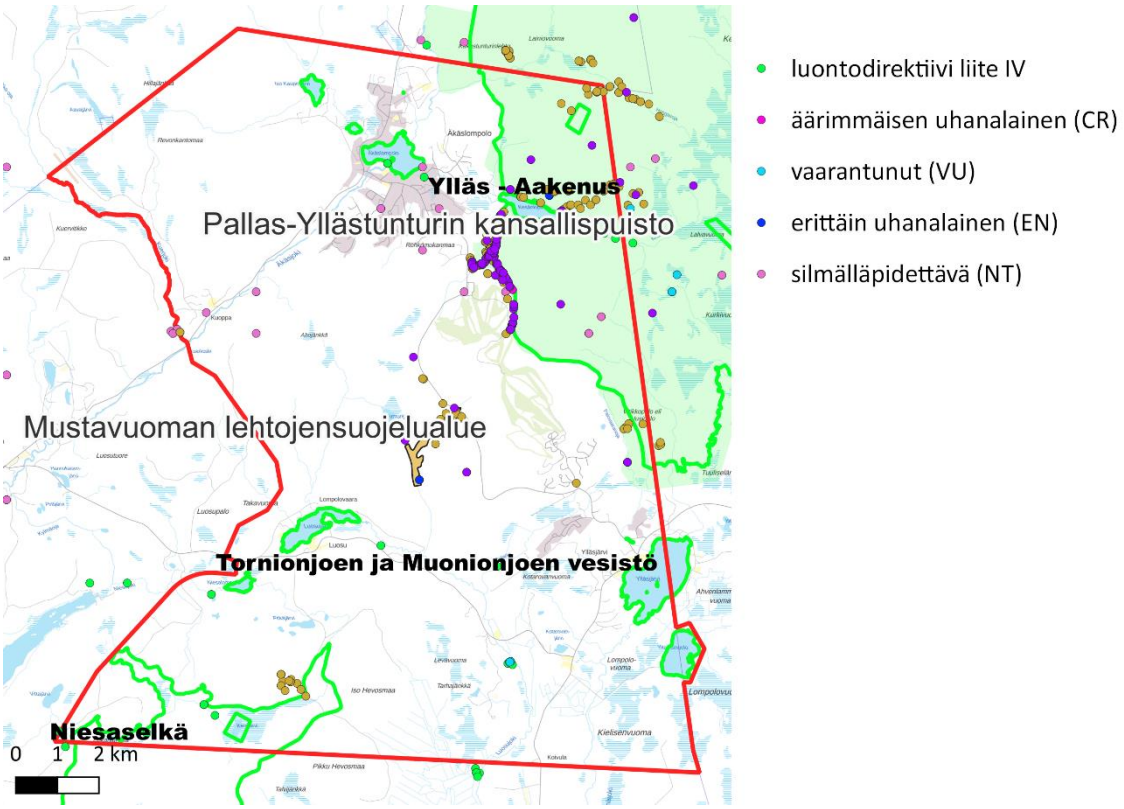

Kuva 35. Uhanalaisten ja silmälläpidettävien sekä luontodirektiivin liitteen IV lajien havaintopaikat (laji.fi).

10 YHTEENVETO JA SUOSITUKSET

Ylläksen osayleiskaava-alueen luonto on monimuotoista. Kaava-alueen itäosassa on Ylläs-Pallastunturin kansallispuisto. Vesistöistä mm. Äkäslompolo, Kesänkijärvi ja Äkäsjoki kuuluvat Natura-alueeseen Torniojoen-Muoniojoen vesistöalue. Kaava-alueella on valtakunnallisesti arvokkaita geologisia muodostumia. Eri puolilla aluetta on havaintoja luontodirektiivin liitteen IV mukaisista sekä uhanalaisista ja silmälläpidettävistä lajeista eri eliöryhmissä.

Kaava-alueella on kansainvälisesti (IBA), Suomen (FINIBA) ja maakunnallisesti tärkeitä lintualueita (MAALI). Osayleiskaava-alueen tärkeät lintualueet sijoittuvat lähes kokonaan Natura-alueille. Kansainvälisesti (IBA ja Suomen (FINIBA) tärkeät lintualueet sijaitsevat pienialaisia reunasiivuja lukuunottamatta myös luonnonsuojelualueilla. Nämä Natura- ja luonnonsuojelualueiden ulkopuoliset reunatkin kuuluvat luonnonsuojeluohjelma-alueisiin (vanhojen metsien suojeluohjelma ja soidensuojeluohjelma), jotka kuitenkin on toteutettu luonnonsuojelu- ja Natura-alueiksi hiukan ohjelma-alueita pienempinä. Tärkeiden lintualueiden (IBA, FINIBA JA MAALI) linnustollisten suojeluarvojen huomiointi kaavassa toteutunee käytännössä varsin hyvin olevien Natura-alueiden ja luonnonsuojelualueiden huomioinnin kautta. Näiden IBA, FINIBA ja MAALI-alueiden eli virallisesti rajattujen tärkeiden lintualueiden

lisäksi Ylläslompolon lounais- ja eteläpuoliset suot ovat luontoselvityksen perusteella linnustollisesti huomioinarvoinen alue. Tälläkin alueella suunnittelussa tulee huomioida lintujen elinympäristöjen ominaispiirteiden ja pesimärauhan säilyminen.

Erityisesti suojeltavien ja lisäksi tiettyjen uhanalaisten ja/tai muuten huomionarvoisten lintulajien tunnetut pesäpaikat lähiympäristöineen tulee jättää kaavassa häiriötä aiheuttavan ja/tai muun lintujen elinympäristön ominaispiirteitä merkittävästi muuttavan rakentamisen ja muiden uusien maankäyttömuotojen ulkopuolelle.

Luontoselvityksessä on rajattu rakentamiseen osoitettavilta alueilta useita metsälain mukaisia erityisen tärkeitä elinympäristöjä, kuten pienvesiä. Alueella on useita luonnontilaisia vesilain mukaisia lähteitä. Mm. luonnontilaiset suot lähiympäristöineen ja ihmisen koskemattomat rakkakivikot edustavat luonnon monimuotoisuutta lisääviä kohteita. Ylläksen rinteen lieveuomastoilla on geologista ja maisemallistakin merkitystä. Arvokkaat luontokohteet kaava-alueelta on esitetty selvityksen liitteinä olevilla kartoilla (liite 1 ja 2). Nämä alueet tulee huomioida maankäytön suunnittelussa.

11 LÄHTEET

Aalto, P. 2002: Ylläs-Aakenus linnusto. Teoksessa: Kuusisto, A. (toim.) 2003: Ylläs- aakenuksen alueen luonto. — Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A No 141. Vantaa.

BirdLife, 2020. Tärkeät lintualueet. https://www.birdlife.fi/suojelu/alueet/ (Luettu 27.7.2020).

BirdLife International (2021) Important Bird Areas factsheet: Pallas and Ylläs fjelds. http://www.birdlife.org Luettu 10.03.2021.

GTK, Maankamara-karttapalvelu. Osoitteessa: https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html

Hyvärinen, E., Juslen, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus.

Isomursu, V, Karlin, O-P, Ruonakoski, A, 2016. Lapin maakunnallisesti tärkeät lintualueet. MAALI-hankkeen loppuraportti. Lapin lintutieteellinen yhdistys LLY ry.

Johansson, P., Muurinen, T., Väisänen, U. ja Väänänen, J. 2013. Äkäslompolon kartta-alueen maaperä. Maaperäkartta 1:50 000 selitys, lehti 2732 1. Geologian tutkimuskeskus.

Kontula, T. ja Raunio, A. (toim.), 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018: Luontotyyppien punainen kirja. Ympäristöministeriö.

Kuusisto, A. (toim.), 2003. Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A, No 141.

Kontula, T. ja Raunio, A. (toim.) 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Suomen ympäristö 5/2018. Osat I ja II. Suomen ympäristökeskus ja Ympäristöministeriö, Helsinki.

Leivo, M., Asanti, T., Koskimies, P., Lammi, E., Lampolahti J., Mikkola-Roos M. & Virolainen, E., 2002. Suomen tärkeät lintualueet FINIBA. BirdLife Suomen julkaisuja nro 4. Suomen graafiset

palvelut, Kuopio. 142 s.

Luonnonsuojelulaki (20.12.1996/1096) https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961096?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=luonnonsuojelulaki

Metsään.fi -karttapalvelu. Osoitteessa: https://www.metsaan.fi/karttapalvelut

Metsien Zonation. Aineisto Metsäkeskuksen karttapalvelussa Luonnonhoidon suunnittelu https://metsakeskus.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=645cb868e3b545bebb9a9a27a0bfcc731

Metsähallitus, 2008. Pallas-Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 36.

Metsäntutkimuslaitos. Monilähteisen valtakunnan metsien inventoinnin (MVMI) kartta-aineistot. Karttapalvelu Paikkatietoikkuna https://kartta.paikkatietoikkuna.fi (luettu 1.3.2021)

Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017: 1–278.

Pallas-Yllästunturin hoito- ja käyttösuunnitelma 2008.

Pöyry, 2007. Ylläksen yleiskaavan luontoselvitys. Kolarin kunta.

Siivonen, Stefan, 2021. Henkilökohtainen tiedonanto. Sähköpostit 25.5.2021 ja 27.5.2021.

SYKE.fi, Zonation. Suomen ympäristökeskuksen aineisto metsien monimuotoisuudesta. https://www.syke.fi/zonation

Vesikartta, ekologinen tila. Suomen ympäristökeskus. Osoitteessa: http://paikkatieto.ymparisto.fi/vesikarttaviewers/Html5Viewer_2_11_2/Index.html?configBase=http://paikkatieto.ymparisto.fi/Geocortex/Essentials/REST/sites/VesikarttaKansa/viewers/VesikarttaHTML525/virtualdirectory/Resources/Config/Default&locale=fi-FI (luettu 1.3.2021)

Vesilaki https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110587

Väisänen, R. A., Lammi, E., Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. — Otavan Kirjapaino, Keuruu.

Ympäristöhallinnon karttapalvelu Karpalo. Osoitteessa: https://wwwp2.ymparisto.fi/KarpaloSilverlight/

Ymparisto.fi: Suomen raportti EU:n komissiolle luontodirektiivin toimeenpanosta kaudella 2001–2006 http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BA74FCD94-2F3D-4445-A7CC-339902C5C585%7D/35216

Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021). Suomen lajien alueellinen uhanalaisuusarviointi 2020. https://www.ymparisto.fi/punainenlista

LIITE 1 KAAVA-ALUEEN LUONTOARVOT

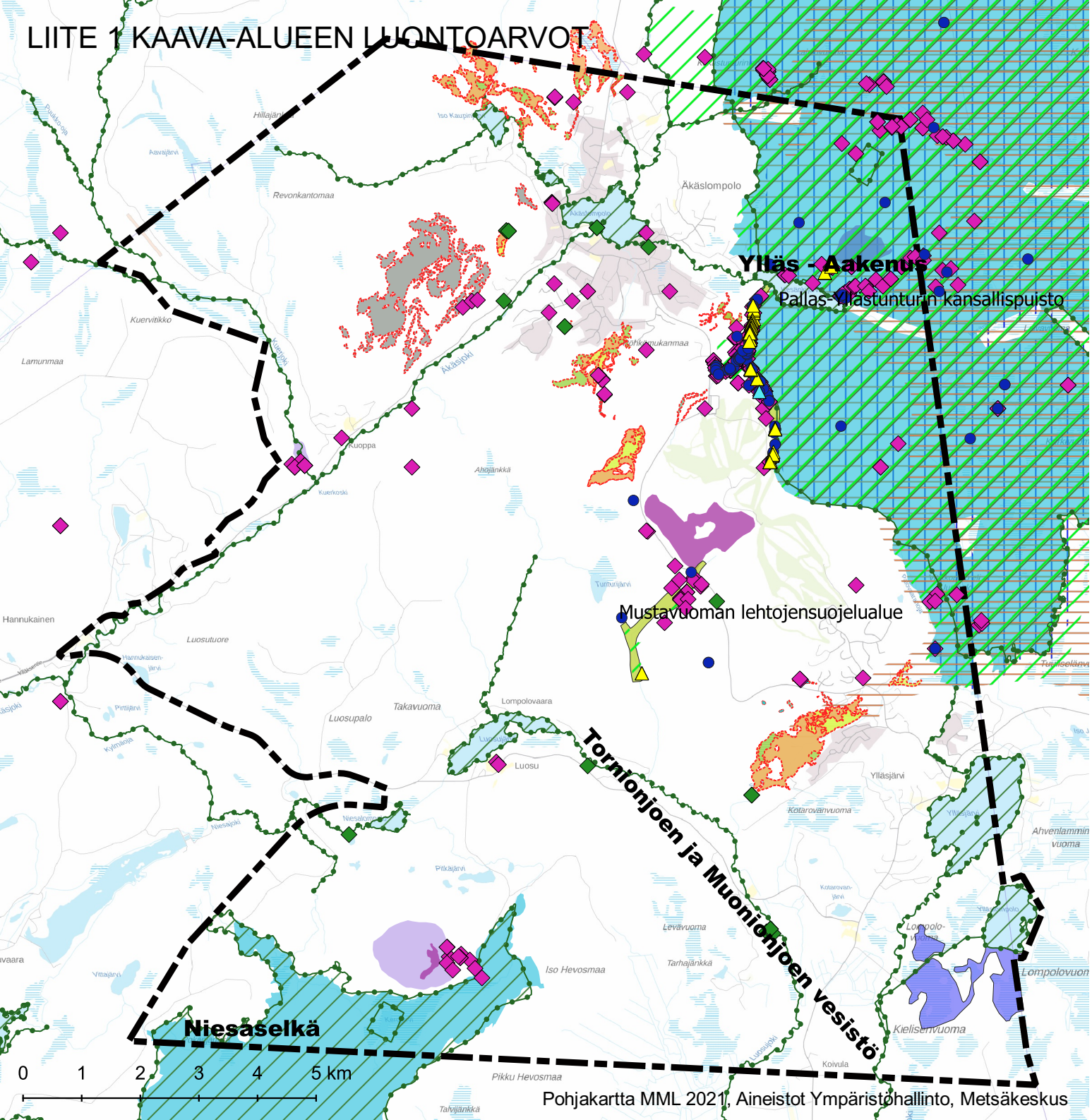

Pohjakartta MML 2021, Aineistot Ympäristöhallinto, Metsäkeskus

YLLÄKSEN OSAYLEISKAAVA, LUONTOSELVITYS

- kaavarajaus
- Natura-alue
- luonnonsuojelualue

luonnonsuojeluohjelmien kohteet

- vanhojen metsien suojeluohjelma
- lehtojensuojeluohjelma
- soidensuojeluohjelma
- Arvokas lintualue IBA
- Arvokas lintualue FINIBA
- Linnustollisesti huomionarvoinen alue
- valtakunnallisesti arvokkaat kivikot
- valtak. arv. tuuli- ja rantakerrostumat
- valtak. arv. moreenimuodostumat
- valtak. arvokkaat kalliot
- metsälakikohteet (Metsäkeskus)
- puronvarsi
- lehto
- rakkakivikko
- kuru
- avosuo, neva
- puustoinen suo
- korpi
- rinnesuo
- lähde
- soistuma
- luontodirektiivi liitteen IV laji
- äärimmäisen uhanalainen laji (CR)
- erittäin uhanalainen laji (EN)
- vaarantunut laji (VU)
- silmälläpidettävä laji (NT)

8.9.2021

SWECO

LIITE 2 KAAVA-ALUEEN LUONTOARVOT

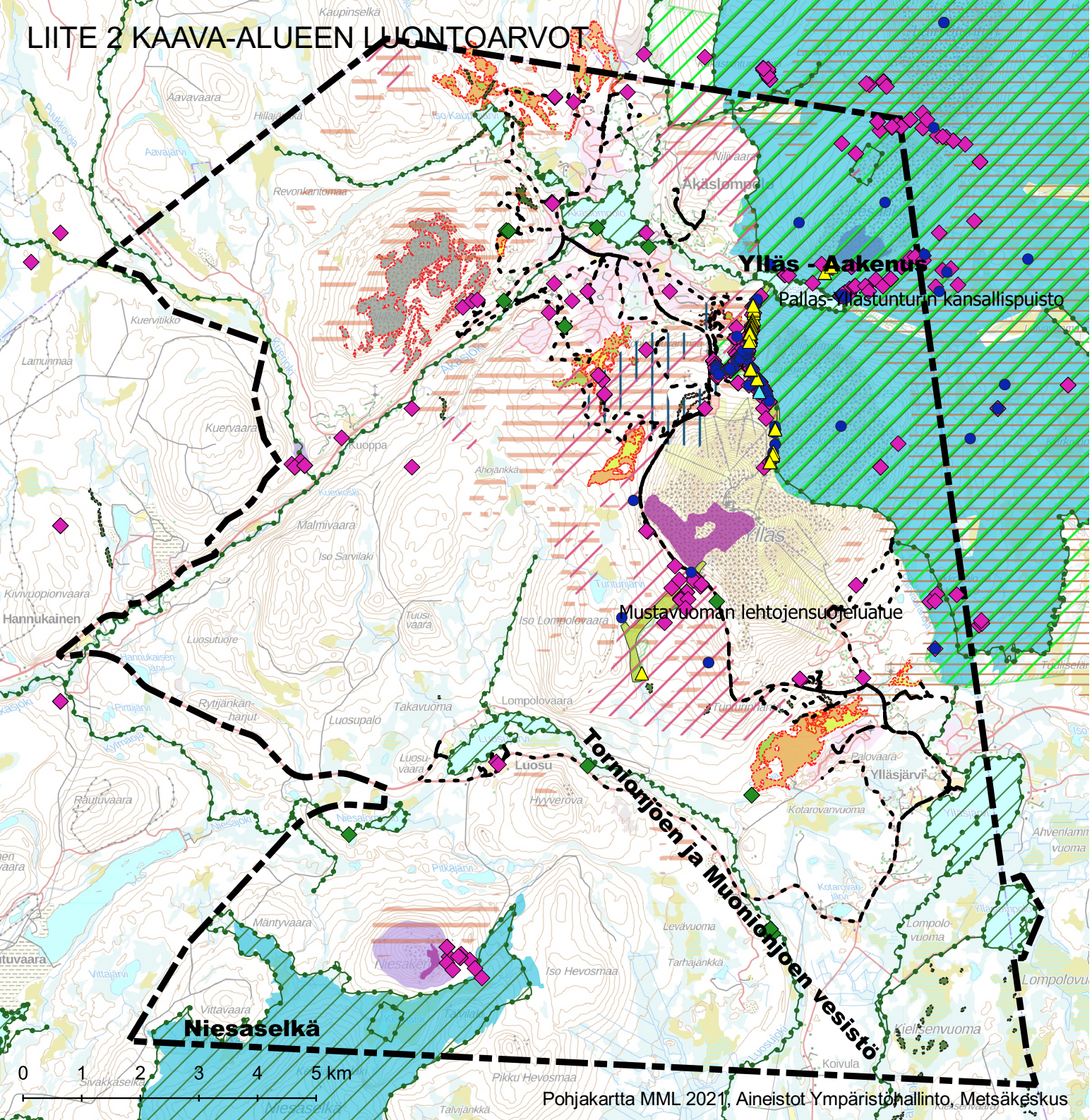

YLLÄKSEN OSAYLEISKAAVA, LUONTOSELVITYS

- kaavarajaus
- Natura-alue
- luonnonsuojelualue

luonnonsuojeluohjelmien kohteet

- vanhojen metsien suojeluohjelma
- lehtojensuojeluohjelma
- soidensuojeluohjelma
- suojelutarkoitukseen varattu alue
- Arvokas lintualue IBA
- Arvokas lintualue FINIBA
- Linnustollisesti huomionarvoinen alue
- valtakunnallisesti arvokkaat kivikot
- valtak. arv. tuuli- ja rantakerrostumat
- valtak. arv. moreenimuodostumat
- valtak. arvokkaat kalliot
- metsälakikohteet (Metsäkeskus)
- puronvarsi
- lehto
- rakkakivikko
- kuru
- avosuo, neva
- puustoinen suo
- korpi
- rinnesuo
- lähde
- soistuma
- luontodirektiivi liitteen IV laji
- äärimmäisen uhanalainen laji (CR)
- erittäin uhanalainen laji (EN)
- vaarantunut laji (VU)
- silmälläpidettävä laji (NT)

- Vanhin puusto (yli 169 v)
- arvokkaimmat monimuotoisuusalueet (0,99-1)

13.9.2021
Zonation aineiston selitteet lisätty 10/2026

SWECO